

AZ UJ VILÁG

SZOCIÁLIS ELBESZÉLÉS A FALU NÉPE SZÁMÁRA

**IRTA
LIPTAI ALBERT**

**BUDAPEST
STEPHANEUM NYOMDA R. T.
1907**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2018
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-314-4 (online)
MEK-18008

TARTALOM

A szociálisták diadala.

Az első parancs.

A vagyon- és munkafelosztás.

A falu képe a szociálisták diadala után.

Nagy Mihály uramék sorsa.

Bodroγκözy ur a külföldön.

Az agitátor.

Mári asszony és Ágnes levele.

A falu basája.

Állami táncmulatságok.

Szabadság, testvériség és egyenlőség.

A kis Ilonka.

A fegyházban.

Ismét Várudvaron.

A munka becsülete.

A nagy titok.

A csizmaháboru.

Az új világ kezd bomlani.

A munkások ellenforradalma.

Régi jó világ a faluban.

ELSŐ RÉSZ.

I.

A falu népének szól első sorban ez az elbeszélésem. Azonban nem hiszem, hogy másmilyen soru embernek is ne válnék hasznára, ha ezt olvassa. Sok tanulságos és megszívlelni való dolgot talál benne bárki.

Miről is szólok hát tulajdonképen? A szocializmusról szólok, még pedig a jövő szocializmusáról. Arról az új világról, amit a szociáldemokraták csinálni akarnak.

Kis történetemben tehát be fogom mutatni, hogy miképen is festene a valóságban a szociálista apostolok új világa. Boldogabbak és megelégedettebbek volnának-e akkor az emberek? Milyen is volna akkor az élet? Szébb-e, jobb-e, mint a mostani?

Nem felelek ezekre a kérdésekre sem igennel, sem nemmel. Ítéljen mindenki maga.

Olvassunk, okuljunk és okosodjunk.

A szociálisták diadala.

Várudvaron vagyunk, kis alföldi faluban, a szőke Tiszán tul. Barátságos, kedves, tősgyökeres magyar falu ez, mely ősi idők óta a föld műveléséből él, melynek lakói nem igen vágytak soha más tájra, más vidékre; a jó anyaföld megadta nekik azt, amire egyszerű, becsületes életükben szükségük volt. Több nekik nem kellett.

Népe józan és dolgos. Határában számos tanyát találunk, amelyek szorgalmas kis földesgazdák tulajdonát képezik. A tisztelendő, a jegyző és a kántortanítón kívül csak egy ur lakik a faluban: nagyságos bodroghi Bodrogekőzy Ákos uram, a földesur, aki jó magyar ember létére egész életét itt a faluban tölti el és minden lehetőt megtesz a falu sorsának felvirágoztatására. Szereti is mindenki; gazda, cseléd és munkás egyformán. Barátságos, derék, igazságos ember.

Csendes békességben él itt mindenki emberemlékezet óta; nem zavarta meg a falu nyugalma sem a város népe, sem a gőzmasina, sem gyár, sem semmi más.

De mintha ma nagyot fordult volna a kocka. Mintha éppen ma, a szent napon, vasárnap délelőttjén valami szokatlan dolog történnék. A falu népe és a tanyai gazdák csoportokba verődve állanak a templom közelében, az utcán és a cinteremben. Felindultan és hangos szóval adnak tovább egy hirt, mely arról szól, hogy a szociálisták a fővárosban óriási diadalt arattak és egyszerre az egész ország a szocialista rend és törvények szerint fog átalakulni. Új világ lesz.

A harang hívó szava régen elkondult, de a gazdák még mindig nem vonultak be az Isten házába.

Az egyik gazdacsoportot a templom közelében Böröcz Péter, izgága, haszontalan ember tartja szóval, akinek sohasem volt rendes foglalkozása, aki ma itt, holnap ott volt, de aki azért csodálatsképen mégis meg tudott élni bu és gond nélkül.

- Én mondom kegyelmeteknek, hogy új világ, új rend lesz minálunk ezentúl. Sűrűn megfordulok a városban, hát tudom. Nem fizetünk adót. Nem lesz szegény és gazdag ember, nem lesz ur és rabszolga. Minden ember egyenlő lesz - ezeket hirdette Böröcz Péter uram.

A gazdák jódarabig szótlánul hallgatták az izgatott ember szavát. Hittek is neki, nem is. Tudták azt, hogy Böröcz Péter uram nagyon szeret dikciózni, azért csak minden második szavát hitték el. Ő kelme még azzal toldotta meg beszédét:

- Lesz mindenkinek földje, háza, gazdasága, jószágja, még a szegény munkásnak és a cselédnek is. Elvesszük az urtól és odaadjuk a szegény embernek. Ugy la!

- No már azt ne mondja Böröcz uram - szólalt meg végre Nagy Mihály gazd'uram, az egyik tanyai ember, akinek nyugodt, becsületes arcához nagyon illett a komoly, megfontolt szó - kinek mi jussa a máséhoz? A törvény nem engedi meg, hogy elvegyék a más jószágát és odaadják akárki ember fiának.

- Pedig úgy lesz - erősködék tovább Böröcz Péter - mert éppen az az igazság. Mindenkinek van jussa a földhöz, amit Isten adott, nemcsak az urnak, nemcsak a gazdag embernek. A munkásnak, a cselédnek is.

A gazdák csak csóválták fejüket; furcsa, nagyon furcsa dolog biz' ez. De hát voltak sokan köztük, akik titokban úgy vélték, hogy miért ne válhatnék ez a dolog egyszer igaz valóra. A föld mindenki számára termett, nemcsak annak, aki most bírja.

Ezt a gondolatot forgatva fejükben, lassan azután mégis bevonultak a templomba. De biz' keveset hallottak a tisztelendő ur prédikációjából és a kántor énekéből. Pedig a tisztelendő ur

erősen dörgött a szószékről: Ne hallgassatok a szociálistákra, megcsalnak, tönkretesznek bennünket! Az motoszkált folyton a fejükben: nagyobb földem, szebb házam, jobb gazdagságom lesz. Nem leszek többé földhöz ragadt szegény ember. És ami a fő, nem kell többé azt a keserves adót fizetni!

És ha szinte csodának tetszett nékiek, amit Böröcz Péter uramtól hallottak, még nagyobb csodát láttak, amint istentisztelet után kiléptek a templomból.

Ismeretlen, kaputos városi alakok jártak-keltek, sűrögtek-forogtak a faluban utcahosszat és nagy vérvörös cédulákat ragasztottak ki a község házára, a földesur kastélyára és mindenütt, ahol alkalmas helyet találtak. Amellett torkuszkodtából ordították: «Éljen a szociáldemokrácia! Le a zsarnokokkal! Éljen a népszabadság!»

Böröcz Péter uram diadalmasan járatta körül szemét.

- Ime, lássák, igazam van-é! Már is kezdődik az új világ! Éljen a szociáldemokrácia! - kiáltá lelkesen.

És odavezette a gazdákat az egyik vörös cédulához, amelyről fennhangon, büszkeségtől dagadó kebelével olvasta le a következőket:

«Éljen a népszabadság! Nincs többé rabszolgaság! Földet a népnek! Le a munkások vérének élősködő tőke- és földuzsorásokkal! Nem fizetünk többé adót! Egyenlőséget, testvériséget és szabadságot biztosítunk minden ember számára!»

Tehát igaz volt, való igaz, amit a gazdák nem akartak elhinni: új világ, új élet lesz a faluban. Földet kap a szegény ember is.

Böröcz Péter urammal már nem lehetett birni. Házról-házra járt. Aki otthon maradt házőrzőnek, azt kihuzta az utcára és minden portán bekiáltott: - Jöjjenek csak kegyelmetek ki az utcára! Nagy örömnapiunk van ma! Győzött a nép! Győzött az igazság! Éljen a szociáldemokrácia!

A gazdák, akiket az imént faképnél hagyott az izgága ember, miután előbb alaposan felkavarta lelkük nyugalmát, nagy zavarban voltak.

Régen sejtették, hogy Böröcz uram a fővárosi szociálistákkal tart és azok pénzelik titokban. Kinek mit higgyenek? Lehetséges-e ilyen hirtelen, nagy felfordulás? A cseléd és munkás is ur lesz? Mindenki kap földet?

- Hát bizony az a vörös cédula világosan mondja: «Földet a népnek!» Tehát valóban földet kap mindenki, akinek eddig nem volt. Az új kormány mondja. Hiszen alá vannak írva az új miniszterek mind a cédulán sorban. Való igaz, szent igaz. El kell tehát hinni. E szerint persze elosztják nagyságos Bodrogyó ur földjét és azt a nép kapja.

Összedugták a fejüket, összesugdostak. Mindegyik kiszemelt magának egy részt a földesur birtokából, amit legjobban szeretett volna ki-ki a magáénak tudni. Hisz úgy ismerték az egész ur birtokot, mint a tulajdon tenyerüket. Könnyű volt hát nekik egy tagot kihasítani belőle, fejben.

Amint így tanakodtak, egyszerre csak ott terem megint mellettük Böröcz Péter uram és örömtől sugárzó arccal ujságolja:

- Bodrogyó uram utilaput kötött már a talpára. Ill a berek, nádak, erek! Szabad a vásár! Miénk a földje!

A gazdák csak néztek, néztek. Ki hitte volna?

Ennyi minden egy napra.

- Már összepakolta a holmiját és kereket oldott. A saját szemeimmel láttam - folytató Bőröcz uram. - Szerencsés utat is kívántam neki. Azt én! Bujdosson a világba, menjen a pokolba, ha nem tud az új rendbe beletörödni!

*

Nagy Mihály uram hazafelé ballagott a tanyájára. Nehezen fért a fejébe, amit hallott. De hát ami igaz, az igaz. Ezen most már változtatni nem fog senki. És elgondolta, miért ne juthatna neki is több földecske, ha másnak jut. Ráfér nagyon.

Mári asszony azonban erősen rázta a fejét, amint ura beállított az új hírrel: - Földet kap a nép! Nem fizetünk adót!

- Hogy lehet az? Nem hiszem én azt sehogysem - mondta végre hosszas hallgatás után. - Csalárdság van a dologban, meglássa kegyelmed.

De bizony gazduram nem engedett a negyvennyolcból! Igaz az, szent igaz. Ő maga olvasta, saját szemeivel a vörös cédulán.

Ime, ezt a józan fejű, talpig becsületes embert is levette a lábáról a szociálisták szózata. Hogyne, mikor földet ígérnek!

*

Volt hát öröm, széles jókedv a faluban. Földet kap mindenki! Nagy dinom-dánomot csaptak a korcsmában. Ettek-ittak, cigány-muzsika mellett, jó bor mellett, kivilágos kiveradtig!

És még csak nem is került ez a mulatság senkinek egy fillérjébe sem. A korcsmáros látta el a népet minden jóval.

- Ma én vagyok a házigazda - mondta - mulasson mindenki kedvére. Az én kontómra megy az egész dárídó, az első mulatság az új világban.

Hát így persze nem is nagyon kellett a gazdákat noszogatni. Amugy is már oly jó, virágos kedvük volt, hogy szerették volna kirugni a korcsma falát.

Azt természetesen elhallgatta a sunyi korcsmáros, hogy már jó előre kapott pénzt a fővárosi szociálista kasszából erre a szíves vendéglátásra.

Az első parancs.

Nagy Mihály gazduram, mi tagadás benne, egész éjjel nem hunyta le a szemét. Ő nem vett részt az általános dinom-dánomban. Neki ahhoz nem volt kedve. Itthon maradt. Félálomban majd azt vélte hallani, hogy azt a patakmenti nagy tagot neki osztják ki osztályrészül a szociálista urak, majd meg Mári asszony szava csengett fülében: Csalárdság van a dologban, meglássa kegyelmed.

Igy hánykolódva, elvonult a szeme előtt sok mindenféle dolog, amit napközben sűrűn forgatott meg a fejében. Maga előtt látta a kis porontyot, Ágnest, akit felesége, az az áldott jó asszony az utcán felszedett; a kis árva Ágnest, akit anyja, egy rongyos koldusasszony, ott-hagyott az árokban. Most már szép hajadonná serdült. Nem is tudja, hogy a gazduram és felesége nem az ő édes szülei. Ugy szeretik, talán még jobban, mint a tulajdon édes gyermeküket. Ágnest fiuknak, Józsinak szánták, aki derék kovácslegény volt Varga András majstrom uramnál. Pár hét múlva felszabadul, akkor azután ő lesz a falu kovácsa, mert Varga uram már kivénült a mesterségéből. Nehezebbre esik már a kalapácsot emelgetni.

Ha pedig ő - már mint Nagy Mihály uram - valóban megkapná azt a szép, nagy tagot ott a patak mentén, rögtön új műhelyet építtetne Józsi fiának, vadonatúj üllővel, acélkalapácsokkal, új fujtatóval, fogókkal; Ágnesnek meg szépecskén jutna menyasszonyi kelengyére; meg csipkés ümögére, finom puruszlira, de még selyemkendőre is!

No meg másik fiának, az okos Gábornak is többet juttathatna, aki Sárospatakon jár a kollegiumba és bizony eddig szűkös viszonyok között végezte tanulmányait.

A főtisztelendő ur is azt mondja, hogy a Gábor fiut papnak szánta az Isten is, olyan szépen tudja ejteni a latin szót; de meg a nép nyelvén is úgy tud szólani, mint rajtakivül csak kevesen.

Gábort is elláthatná ilyen Nagy uram mindennel, amije kell, ha az a patakmenti tag nekik jutna. Végül a kis Ilonkára gondolt, édes leánykájára, arra a kedves csöppségre, akinek mindenféle vásárfiát, új babát, ágyacskát, játékot, nyaláncságot vehetne.

Azután eszébe jutott végül a Böröcz Péter dolga. Estalkonyatkor Böröcz uram úgy elpárolgott a faluból, mint a kámfor. Azt mondta, a fővárosban van dolga. Bizonyára felszedi megint a bérét a kormánytól, azért, hogy a szociálisták mellett izgatott. Mert azért jó fizetség jár ám!

Törődött és fáradt volt Nagy Mihály uram, amikor pitymalatkor felkelt és kinézett a jóságokhoz az istállóba. Nem aludt egy mákszemnyit sem.

Amint pedig a portája elé lépett, kicsit körülnézni a határon, hát látja, hogy lóhalálában siet a tanyája felé az átaluton Nemes János a kisbíró és egy nagy piros cédulát lobogtatva kezében, már messziről kiáltja:

- Adj Isten! Itt az első parancs! A szociálista kormány parancsa! - Majd mikor odaért Nagy Mihály uramhoz, folytatá:

- A bíró ur küldi, olvassa el kegyelmed rögvést, hogy a többi tanyára is eljussak vele még idejében.

Nagy Mihály uramat hirtelenében különös érzés szállta meg. Rosszat sejtett. Akkorra már Mári asszony is kifordult hozzájuk az istállóból és ő is aggódó arccal leste, mi van abban a parancsban.

A gazduram hangos szóval ezeket olvasta:

«Az ország népéhez!

Magyarország függetlenségre, szabadságra született népe végre felébredt sulyos, sok százados rabszolgálmából és jogait követelve, diadalt aratott az önző, makacs pénz- és földuzsorásokon.

Azt akarja az új szociáldemokrata kormány, hogy az ország minden fiának egyforma joga és jussa legyen a földhöz, mindenhez.

Éppen azért egyszerre megszünteti a magánvagyonot és az új állam veszi kezébe az összes földbirtokot, házat, jószágot és mindent, ami eddig az egyes emberek tulajdonában volt.»

Nagy Mihály uram majd kiejtette a kezéből a parancsot, amint e sorokhoz eljutott. Elvesznek mindenkitől mindent? A becsülettel szerzett és gonddal, verejtékkal fentartott apai jussot? Házat, jószágot? Hiszen, ha ez igaz, akkor Böröcz uram, az agitátor alaposan becsapta a népet, mert mindenkinek földet ígért. Akkor az új kormány a nép megcsalásával kezdi uralmát.

- Lám megmondtam, hogy nem lesz jó vége ennek az új világnak! - mondá hangos zokogásba kitörve Mária asszony.

A kisbíró azonban hivatalos arccal felelé:

- Hiába panaszkodik Nagyné asszonyom. A parancs az parancs. Annak engedelmeskedni kell minden emberfiának. Aki ellenkezni mer, azzal rövidesen végzünk. Mi, a község előljárósága, kaptunk titkos parancsot is, amelyben azt mondja a kormány, hogy ha valaki ellenszegül a parancsnak, rögtön csukjuk el. Ha pedig zavargás ütne ki, hát csak sürgönyözzünk, a kormány küld mindjárt egy század katonaságot, hogy rendet csináljon. Azért senki még csak mukkanni se merjen!

- De hát igazság az, amit velünk tesznek? - kérdé fölindult hangon Nagy Mihály uram.

- Azt mondják, hogy az az igazság. Én nem tudom, nem vagyok tanult ember - ejté a szót a kisbíró.

- De hát gondolja csak el kegyelmed, hogy nem égbekiáltó igazságtalanság, ha elveszik, elrabolják az embertől, amit keserves munkával egész életén át szerzett? - kérdé Nagy Mihály uram.

- Hát lehet valami a kegyelmed szavában, ami az igazsághoz közel jár. Sokat kinlódtunk, bajlódtunk, vesződtünk, amíg zöld ágra juthattunk. És most vége mindennek! - motyogott magáról megfélelkezve a kisbíró.

De hirtelen eszébe jutott, hogy hiszen ő hivatalos személyiség, azért hát tekintélyes hangon folytatá:

- Olvassa csak el a többi is, gazduram. Sietős az utam nagyon.

Nagy Mihály uram ismét maga elé tartotta a vörös cédulát, de előbb letörölt az arcáról egy könnycseppet, amely hirtelen kiszökött a szeméből. Pedig Nagy uram nem volt lágyszivű ember.

- A községi előljáróságok szigorú kötelességévé tesszük - olvasott tovább meg-megakadó hangon Nagy uram - hogy haladéktalanul írják pontosan össze, kinek mi van: földben, házban, jószágban, termésben, pénzben. Három nap alatt ez a munka elvégzendő. Akkor lejön a fővárosból a kormány vagyonfelosztó bizottsága, elkoboz mindent és a köz érdekében azután igazságosan, egyformán elosztja a vagyont, úgy ahogy az egyenlőség szent elve szerint dukál.

- De már abból nem lesz semmi sem! - kiálta fel hirtelen Nagy Mihály uram. - Az apai jussomat és amit magam szereztem hozzá, nem hagyom. Szeretném látni, ki meri elvenni tőlem!

- Hát a Bodroghközy uram birtokából elfogadna kegyelmed egy jócska részt? - kérde most a kisbíró, kinek a szaván kiértett, hogy nem a saját fejéből pattant ki az a gondolat. Erre már jó előre kitanitotta valaki.

- Nem kell nekem senki jószága! - felelé erős hangon, szilárdan Nagy Mihály uram. - De az enyimet se bántsa senki, kinek drága az élete!

Mári asszony, a jó feleség rémülve látta, hogy ökölbe szorul urának a marka. Ilyen haragosnak sohasem látta őt még. Csittitgatta: hogy hát talán mégsem lesz minden úgy, ahogy mondják, talán csak ijesztgetés az egész.

De a kisbíró kivágta azt a kemény szót:

- Rosszabbul lesz még, ahogy kegyelmetek gondolják.

Nagy Mihály uram már nem is hallotta, hogy mit mond a kisbíró, reszkető hangon tovább olvasott:

- A pénzt és a takarékpénztári könyvecskéket is el kell kobozni mindenkitől. Vagyongyűjtést ezentul nem szabad eltűnő. A pénzt egészen eltöröljük. Senkinek sem lesz a jövőben vagyona, pénze, csak az államnak. Ő kezeli azt is a köz érdekében.

Többet már nem tudott olvasni Nagy Mihály uram. Torkát elfojtotta a keserűség. Szótlanul oda nyújtotta a parancsot a kisbírónak, sarkon fordult és nehéz léptekkel vánszorgott be a portáján. De már nem bírta tovább. Ráborult a felesége keblére és hangos zokogásba tört ki.

Nagy dolog volt biz az. Mári asszony még sohasem hallotta sirni ezt az erős embert. De hát csoda volt-e, hogy az egyszer nem birt a természetével? Mikor mindenüket elveszik, elrabolják!

Hát bizony Mári asszonynak igaza volt: hamissággal, csalárdsággal kezdte meg a szociáldemokrata kormány munkáját.

A vagyon- és munkafelosztás.

Szóval leírni nem lehet, hogy milyen felfordulást okozott a faluban a szociális kormány első parancsa. Azt látni kell! Csak úgy hiszi el az ember.

Aki tudja, hogy mint szereti a magyar gazda a földjét, kis hajlékát, jószágát, az meg tudja talán azt is érteni, mit tesz az, ha egy szép napon elvesznek tőle mindent, ami kedves volt neki; amihez úgy ragaszkodott, mint a tulajdon életéhez.

De hát az új szociálista kormány mindezzel nem törődött. Az egyenlőség szent elve kívánja, úgy mondta, hogy mindenkinek egyformán jusson mindenből: jóból, rosszból, földből és munkából.

És nem ismer tréfát a kormány, amikor arról van szó, hogy terveit keresztülvigye. El volt rá készülve, hogy jószántából senkisémet fogja odaadni azt, amije van, hogy erre nem elég a parancs. Beváltotta hát a fenyegetését, a vagyonfelosztó bizottsággal együtt egy század gyalogságot és egy szakasz huszárságot is küldött a faluba, hogy rendben, simán menjen a dolog: a vagyonfelosztás.

Dehogy ment pedig az rendben, dehogy ment az simán. Ugy elsáncolták magukat a gazdák portáikon, eltorlaszolták kocsival, gerendákkal kapuikat, ablakaikat, hogy oda bizony csak erőszakkal lehetett betörni.

Hát erőszakkal is betört a katonaság. Tört-zuzott mindent, ami útjában akadt. És végre mégis győzedelmeskedett. Mindenkinek kegyelemre meg kellett adnia magát. És oda kellett adnia mindenét, amije volt a gazdának.

Legkönnyebben foglalt még a katonaság Bodroγκőzy uram portáján, ott már nem talált senkit, csak a jajveszékeltő cselédséget, amely uraság nélkül maradt. A cselédség persze rögtön odaadta a butorokat, mindent, amit a vagyonfelosztóbizottság kívánt. A nagyságos ur most már bizonyára külföldön, Svájcban van, ott, ahová a szociáldemokrácia keze nem ér el. Csak pénzt, ruhát, az ezüst evőeszközt és ékszert nem találták a kastélyban, azt magával vitte az uraság. Ezt természetesen rögtön a földesur rovására írta a vagyonfelosztó-bizottság. Valóságos lopásnak mondta. Ahhoz a pénzhez már nem volt semmi joga Bodroγκőzy uramnak. Az már az államé volt. Keményen megbüntetik érte, ha valaha haza mer majd térni szülőfalujába.

Nehéz, súlyos küzdelem folyt azonban Nagy Mihály uram tanyáján. Sok jó embere volt, akik nem hagyták el a bajban sem, azok kitaroltak mellette. Azután meg Józsi gyerek, a kovács, legény volt ám a talpán; olyan erejű ember, hogy nem igen mert vele kiállni birokra senki sem széles e nagy határban. Hatalmas pörölyt forgatott vaskemény markában, ott a kapu mellett és még szuronytszegezve sem közeledhettek hozzá a katonák. Minden csapása biztos halál.

De végre kénytelen volt ő is és derék csapata engedni, mikor a hetyke, magyarfaló osztrák főhadnagy kívágta a komandót: Tölts! Tüzelj!

És bizony ropogtak is a puskák, beleszaladtak a kapuba és a ház falába a golyók, mint a jégeső. De hála Istennek senkit sem találtak. A védekező csapat idejekorán visszavonult.

Nagy Mihály uramnak és Józsi fiának azért a vakmerőségért, hogy a maguk jussát meg merték védeni, keservesen meg kellett lakolni. Rabláncra verték mind a kettőt és úgy kísérték a község házára, ahol azután elcsukták őket.

A katonaság kiméletlen kegyetlenséggel garázdálkodott a faluban. Nem kimélt a vad fegyveres sereg senkit, sem tehetetlen aggot, sem csecsemőt. Eltakarított mindenkit útjából. Hiába,

ez a parancs. Könnyen teheték, hiszen javarészt idegen: horvát, cseh, osztrák legénységből állott a század, ami pedig magyar születésű fiú volt közöttük, az mind a legvadabb szociális-tárból került ki. Kiválogatták a legjavát. Amely nem ismer kegyelmet, pardont.

A szociális kormánynak újabb parancsa is megjelent már. Az új rendeletben a következők voltak: Szigorú kötelességévé tétetik mindenkinek, hogy három nap alatt jelentse be, milyen foglalkozást akar ezután üzni. Az előjáróságnál kell ezt bejelenteni.

Ezentúl mindenki az állam munkása. Minden munkás 8 óráig dolgozik naponta. Mindenki egyforma fizetséget kap. De nem pénzben, hanem papirosutalványban, amit a kormány kioszt az előjáróság útján. 21-65 éves koráig mindenki tartozik dolgozni.

Sorsolás útján döntenek el, hogy kit hol alkalmazzanak. Azt nem lehet tenni, hogy valaki kedvesben részesüljön, hogy tudniillik olyan helyen álljon munkába, ahol kedve tartja.

Ha bizonyos mesterségben minden helyet betöltöttek, a kormány nevében oda osztja be az előjáróság az embereket, ahol szükség van rájuk. Az mellékes, hogy valaki ért-e ahhoz a munkához, amihez beosztják. Majd megtanulja. Ha nem akarja megtanulni, majd rászorítják. A rend ellen senkinek véteni nem szabad. Szigorú büntetés jár minden kihágásért. Elcsúszás, kurtavas, vagy fegyház.

*

Ezt foglalta magában az új parancs. És hogyan hajtotta azt végre a katonaság segítségével az előjáróság? Ime sorban elmondjuk.

A bírót meghagyták a hivatalában, mert szent esküvel fogadta Gombás István uram, hogy hüszéges lesz az új kormányhoz és új rendhez, hiszen amúgy is már régen a szociáldemokratákhoz húzott, csak nem merté azt bevallani, mert - mint mondja - rebellis népség Várudvar népe. Megkövezte volna.

A jegyzőt elcsapták, mert kemény magyar embernek bizonyult. Raktármunkásnak osztották be a fővárosi nagy állami ruharaktárba.

A kántortanítót, minthogy már törődött, ősz ember volt, az állami menedékházba helyezték el. Betöltötte már a 65-ik évét. Rászolgált az állam gondoskodására. Hogy ő ebből a gondoskodásból nem kért, azzal senkisé nem törődött.

A főtisztelendőt, Jámbor Benő uramat megtették fegyházfelügyelőnek a központi fegyházban, ahol a legnagyobb gonosztevők vannak. Ott tovább oszthatja tanácsait és a vallás malasztját azoknak, akiknek kedvük van azt végighallgatni.

Meg kell ugyanis emlitenünk, hogy az új kormány kimondta, hogy egyházi és vallási célokra nem ad pénzt. Tehát templomokra, papokra sincs többé szükség. Aki azonban tovább is akar imádkozni és vallásához ragaszkodik, az végezze el imádságát akkor, amikor arra ráérő ideje van, tehát csak a 8 órai munkaidőn kívül.

Nagy Mihály uramat, minthogy veszedelmes embernek látszott, kemény munkára osztották be, hogy türehtetlen keménységét megtörjék. Megtették vasgyári munkásnak Salgótarjánban és a nagy acél- és vastömbök cipelése ő rá várt az állami vasgyár pokoli tüzet okádó nagy vaskohója mellett, ott majd észre tér talán és megjavul.

Fiát, Józsit, aki egyenesen lázadónak bizonyult, egyelőre fogságban tartották. Majd, ha kicsit megpuhul, megteszik zsákhordónak a Dunaparton a fővárosban, vagy esetleg, ha tényleg a jobb utra tér, őt is utcaseprőnek vagy ahhoz hasonlóknak. A kormány megbocsát a bűnbánónak, a megtérőnek.

Mári asszony állami mosodába került Kassára. Ágnes pedig varrónőnek a pécsi ruhatárba.

A kedves kis Ilonkát pedig árvaházba küldték Temesvárra.

A család együttmaradását nem lehet eltérni, mert az meg nem engedhető kedvezés volna mások rovására.

Gábor, a kispap, amíg elvégzi tanulmányait, állami nevelőintézetben marad.

Igy került el mindenki máshova. El az ő megszokott kedves otthonától. Messze idegenbe. Hiába tiltakoztak az ellen az emberek. Ugy kívánja ezt az egyenlőség és az arany igazság.

A falu képe a szociálisták diadala után.

Aki valaha megfordult Várudvaron, az most alig ismerne rá a régi falura, olyan nagy változás történt benne. Hajdan hétköznapi alig lehetett embert látni az utcán.

Minden épkézláb ember künn dolgozott a mezőn. Csend volt a faluban. Legfeljebb a gyerekek játszottak az utca porában, az árokban; vagy a patak partján malmoztak. A csendet csak a kicsinyek gagyogása vagy egy-egy kis madár csiripelése szakította meg. Most ezek nincsenek itt. A gyerekeket állami árvaházakba vitték, tehát megszűnt kedves játékuk. A madarak elköltöztek más, csendesebb tájra. Az új világ lármája, a sűrűn felhangzó parancsszó és trombita harsogása nem volt inyökre.

Most legelsőbbben is feltűnnek az embernek a vörös sipkás, egyenruhás, kardos alakok a faluban. Ezek az új rend őrei, a szociálista kormány rendőrei. (Hej, mily furcsa fordulója a sorsnak! Valamikor, negyvennyolcban, a hős magyar honvédek viseltek ilyen sapkát!) Minek kellett volna régen egy egész tucat fegyveres ember a faluban? Ha nagyritkán verekedésre került a sor a korcsmában, azt eligazították a legények maguk között. Legfeljebb a bíró vagy a jegyző egy nyomatékosabb szavára volt szükség, hogy a csend és rend ismét helyreálljon.

De most más világ járja. Most az állam embereinek kell mindenre felügyelni: a gazdálkodásra, a mezői munkára, a lakásokra, a közös ebédre, mindenre. És mi mindenféle dolguk is volt ezeknek a vörössipkásoknak! Elmondjuk majd szép sorjában.

De előbb még mást is veszünk észre. Az árokban, az utca mentén, a házak udvarán butorok, edények, ruhák roncsai hevernek szerteszét, mint nagy csata után szokott. Hát nagy csata is folyt Várudvaron. Senki sem adta oda szépszerével az államnak a maga kedves holmiját.

És a gazdák, az új gazdák, akiket a kormány beköltöztetett Várudvarra, ki tudja honnan, de a régiak is, akik a sors különös kedvezése folytán szülőfaluban maradhattak, kedvetlenül néznek dolguk után, nem köszöntik egymást többé ha találkoznak, a rendőrök elől száz lépésről kitérnek, hogy csak beléjök ne kössenek a folyton verekedő kedvű poroszlók. Mert a vörös sapkások minden apró-cseprő ürügyet fölhasználnak, hogy hivatalos hatalmukat éreztessék alantasaikkal. Hiába, ők az egyenlőség új világában is magasabban állóknak érezték magukat, mint a többi emberfia, főként ilyen - «parasztországban», Várudvaron, mint ők mondták. Városi emberek voltak mind. Csak így lehetett biztosítani részrehajlatlanságukat. Hogy mi volt a foglalkozásuk hajdanában, azt senki sem kérdezte tőlük. Bánta is az új kormány, ha csirkefogók, tolvajok, zsebmetszők álltak be rendőröknek! Mit tartozik ő azt firtatni? Különben is az ilyen népség sokkal alkalmasabb olyan fortélyos szolgálatra, mint amilyen az új világ rendőri szolgálata.

Ezentul a gazdák munkája másként folyt. Az egyforma munkafelosztás folytán reggeli 8 órakor kezdődött minden dolog és tartott pont déli 12-ig. Délután pedig 2-6-ig. Tehát összesen kerek nyolc óráig naponta.

Korábban nem kelt senki, minek is, nem volt szabad munkába fogni. A kellemes, hűs reggeli órákat és a munkára épp oly alkalmas estakonyi időt ezentul nem használta ki senki. A legnagyobb melegben kellett dolgozni künn a mezőn, amikor égetően, perzselően süt a nap. Hogy ez a jó munka rovására ment, azzal senkisé nem törődött. A szent elv ellen véteni nem szabad.

Ebédre és pihenésre maradt bő idő. Teljes két óra délben. Az előljáróság tábori konyhát rendezett be künn a szabad mezőn, valóságos lacikonyhát, lehetőleg patak mentén, hogy ital is kéznél legyen. Vándorsátor alatt, amelyeket bárhová lehetett elvinni, ebédeltek a munkások

mind. Az ügyelő rendőrnek volt a feladata, az embereket a kellő időben összehívni - hajdanában így tettek a birkanyájjal - és felügyelni arra, hogy mindenki a kijelölt negyed óra alatt elvégezze ebédjét. (Ezt órával a kezében szokta ellenőrizni a napos rendőr.) Ügyelni kellett továbbá arra, hogy egyforma porciót kapjon minden ember és az elégedetlenek ne zugolódjanak. Ha kell, kardlappal csittítsák el a népet.

Kenyeret mindenki annyit hozhatott magával az ebédhez, amennyi neki jól esik. Ezt a szabadságát az állami munkásoknak nem korlátozta senki. Ebből is látszik, hogy üres ráfogás az az állítás, hogy az emberek szabadságát erősen megnyirbálta az új szociálista kormány.

A munkában mindenki részt vett, férfi és asszony egyaránt. 21-65 éves koráig minden teremtetett lélek tartozott az államnak dolgozni. Éppen azért az asszonyokat és a felserdült lányokat az első parancs kiadása után rögtön felmentették minden házi munkától, a főzéstől, háztartástól, sepréstől, nagy mosástól, a jószág etetésétől, a gyermekek és betegek ápolásától és a többi, rabszolganak és nem szabad embernek való munkától.

Akiket nem alkalmaztak mezőmunkára, azokat trombitával hívták össze délben ebédre. Ezt az ebédet az állami lacikonyhába tálalták. Erre csak egy helyiség volt alkalmas, Bodroghközy uram kastélyának nagy terme, az ugynevezett ősi terem, ahol a falon lógtak bodroghyi Bodroghközy Ákos lovag és kamarás uram valamennyi őseinek fakult képei, amelyeknek egyrésze talán még Mátyás király idejéből való.

Az egyenlőség nagyszerű diadala volt, hogy a kacagányos, széles szablyájú, páncélos nagy hősök társaságában töltötte ezentúl ebédidejét a kis ember, az egyszerű paraszt is. Mily fölemelő, nagyszerű tudat volt ez! Nem is haragudtak azért a vörössapkások, ha egy-egy munkás duhaj jókedvében (amely jókedv persze csak néhanapján tört ki belőlük) odaállt az egyik nagybajszu, marcona ős elé és mókázva kiáltott feléje:

- Hogy vagy cimborám? Nem nehéz ez a páncél? Dobd le komám. Ide adom a subámat cserébe.

Az ilyen jó tréfán a rendőrök nevettek legjobban. Az ellen sem keltek ki a vörössapkások, ha az ősvitéz hallgatag tekinteten felboszankodva, valamely virgonc legény odavágta hozzá az ételmaradékot. Hiszen ez is oly nevetnivaló, jóízű bolondságnak tetszett nekik. És mily érdekes volt a hősi páncélon azt a zsiros ételfoltot látni. A nagy ur büszke mellén a paraszt kezenyomása! Igazán nevetnivaló, pompás mulatság!

Azután meg nem is igen lehetett sajnálni az ilyen elprédált eledelt. Kegyetlen rossz volt. A hus szivós, kemény, mint a bivalybőr, a leves kozmás, a főzelék odaégetve. Szinte jólesett az embernek, ha megszabadulhatott tőle. Hát odaadták a nemes ősnek. Ne nézze hiába, sóvár szemmel az ő ebédjüket. Jusson neki is belőle.

Este 6 óra után mindenki szabadon tehetett az idejével, amit akart. Még imádkozni is szabad volt. Csak az volt kikötve, hogy a maga javára senki nem dolgozhat suttyomban, nemkülönben az, hogy minden ember pont 9 órakor ágyban legyen és aludjon.

A rendőrség szigorúan ellenőrizte mindazt. Végigjárt az összes portákon. A rend ellen vétőket elagyabugyalta, vagy ha súlyosabb volt a vétség, a hüvesre vitte.

Egy fontos dolgot kell még felemlitenünk, amely mutatja, hogy valóban egészen új világ volt ezentúl a faluban.

A szociális kormány, illetőleg az ő rendeletére a községi előljáróság nemcsak a munka és lakás ügyét rendezte, hanem a házasságot is. Még pedig egészen új csapáson, egészen eredeti módon.

Ezentul a házasságot nem kellett sem a pap, sem az anyakönyvvezető előtt kötni. Nem kellett ehhez a dologhoz semmi ceremónia. Egyszerűen összeálltak ketten, egy férfi és egy asszony, akiknek erre kedvök volt, egy szobába huzódtak és megvolt a házasság. Punktum. Ha nem tudtak megférti egymással, vagy ha egymásra untak, egyszerűen faképnél hagyták egymást, a férfi ment jobbra, az asszony ment balra és már fel is volt bontva a házasság. Ugy bizony.

Mily egyszerű, mily igazán okos dolog is volt ez! Minek maradjon egymás nyakán egész életén keresztül két emberi lény, akik nem együvé valók, akik nem szeretik egymást, akiknek semmi kedvök sincs tovább együttmaradni?

Valóban csak dicsérni lehet az új kormányt, hogy felszabadította az emberiséget a házasság nehéz járma alól. Amugy is annyira nyögték azt. Annyi ember boldogtalanságának ez volt a főoka. Ez most már megszűnt, örökre.

Hogy ezentul férfi és asszony úgy élt egymással, mint két teljesen idegen ember, akiket semmi közös öröm, semmi közös munka, semmi közös érdek nem köt össze, azzal nem ért rá bibelődni az új kormány.

Más világ van ma. Mindenki csak az egész emberiségnek él, dolgozik; az egyes embereknek munkája a maguk javára megszűnt. Amíg az ember magának dolgozott, igaz, szorgalmasabb volt, de a szorgalomnak töke- és vagyongyűjtés lett a vége. A vagyon felhalmozását pedig egyáltalában nem lehet tűrni, mert az egyik lángeszű szociálista apostol nagyon szépen mondta: Hogy az a vagyon, amire a megélhetésre nincs szükségünk, tulajdonképpen felesleges és jogtalan vagyon, igazság szerint az nem is a miénk, az más szegényebbet illet meg. Ha pedig magunknak tartjuk meg, tulajdonképpen elveszszük, ellopjuk mástól. Közönséges tolvajok vagyunk. Kiknek lett volna hát ezentul még kedve pénzt félrerakosgatni? Különösen, mikor nem is létezett már pénz, hanem csak papirosutalvány?

Nagy Mihály uramék sorsa.

Bizony sokáig nem ejtettünk szót Nagy Mihály uramékról. Hogy van soruk? Mit csinálnak?

Nem feledkeztünk meg róluk, dehogy feledkeztünk meg. Ilyen derék embereket nem felejt el az ember máról-holnapra. Csak más dolgokat kellett előbb elmondanunk. Azért kerülnek ők csak most sorra.

Amikor az osztrák főhadnagy azon a végzetes napon kiadta a komandót: «Tölts! tüzelj!», azt gondolta Nagy Mihály gazduram, hogy azt a szörnyű napot nem éli tul. Pedig dehogy nem élte tul. Erős szívvel áldotta meg a jó Isten.

De ha már oda kell adni mindenét a vagyonfelosztó bizottságnak, azt gondolta magában, legalább elmondja a véleményét. Odaállt a bizottság elnöke elé, amely nagy tisztre a szociális állam az egyik véresszáju fővárosi agitátort állította.

- Nagyon szomorú, szégyenletes mesterségre adták a fejöket az urak - így kezdé. - Nem hiszem, hogy közülök egy is magyar ember volna, mert magyar ember ilyesmire nem vállalkozik, amit az urak tesznek.

Mintha villám ütött volna belé, olyan gyorsan ugrott fel a tisztelt elnök ur e szavakra:

- Mit? Még gyalázni is mer bennünket ez a szemtelen paraszt? - kiáltotta magából kikelve. - Hát tudja kend, kivel beszél? Magyar ember? Kicsoda manapság magyar ember? Ma már nincs magyar ember. Ma csak világmunkások vannak. Ma minden ember az egész világé, az egész világnak dolgozik; azért él, azért hal. Nincs országhatár, haza és több ilyenfajta ostobaság. Ma a nagyvilágé vagyunk mind és az egész világ a miénk!... Azt kend paraszt-eszével talán föl sem éri - fejezi be hévvel beszédét az elnök.

- Csak ne tüzeljen, tisztelt elnök uram - folytatá nyugodtan a szavát Nagy Mihály uram. - Ha maguk fővárosi urak eltörölték a hazafiságot, annál jobban fogjuk mi gazdák, mi egyszerű parasztok azt megőrizni szívünkben. Isten látja a lelkünket! Hogy pedig a szívünkkel nem birnak, azt elhihetik, ha ismerik a magyar embert...

- Hát mit akar tulajdonképpen tőlünk? - szakítá őt félbe az elnök. - A maga kopott, ócska hazafias mondásaira nem vagyunk kíváncsiak. Azokat tartsa meg magának.

- Ugy? Akkor talán kíváncsiak lesznek arra, amit most leszek mondandó, tisztelt urak - felelé Nagy Mihály uram. - Maguk elkobozták nemcsak a földünket, házunkat, a jószágunkat, hanem azokat a keservesen félrerakott garasainkat is, miket évek hosszú során át arcunk verejtékével összekuporgattunk. Elvitték takarékpénztári könyvecskéinket is. Tudják maguk, hogy szereztük ezt a megtakarított pénzecskénket? Ugy, hogy éjet-napot összetettünk, úgy hogy megtagadtunk magunktól mindent, ami nélkül más ember talán meg sem tudna élni, a mulatságot, a borivást, a dohányzást, a jó életet. Megvontuk szájunktól a legjobb falatot, csakhogy gondoskodjunk gyermekeink jövőjéről és a magunk öreg korára legyen nyugodt, békés életünk.

- Rövidebben! - vágott közbe türelmetlenül az elnök.

- Jó, hát röviden végzek. Egy sorba tesznek bennünket becsületes, dolgos, józan embereket azokkal, akik eddig csak lustálkodással, kártyával, lutrizással, evés-ivással, csalással és rablással töltötték idejüket.

- De már azt mégsem lehet tünni! - kiáltá fel az elnök.

- De bizony végigfogja hallgatni mondanivalómat - felelé nagy szilárdsággal Nagy Mihály gazduram. - És az urak sem jobbak, mint azok, akik eddig a mások bőrén élősködtek. Zsivánság, rablás az, amit elkövetnek. Megbünteti magukat azért az én Istenem, a magyarok Istene!

Szörnyű szavak voltak ezek, amelyeket Nagy Mihály erős hévvel vágott az urak fejéhez. És mit csinált vajjon a bizottság?

Láncra verte rögtön ezt a lázadót? Nem. Csak nézte, nézte jó ideig ezt a különös embert. Valami sajátságos érzés szállta meg őket, egy érzés, amit eddig magukon sohasem tapasztaltak. A harag vértódulása volt ez? Nem. Más valami, egészen más. Ki is szól tulajdonképpen hozzájuk? Mintha egy egész nemzet panaszos keserve, feljajdulása szakadna feléjük, mintha a föld megindulna alattok és el akarná nyelni az árulókat, a gazokat, a bűnösöket, akiknek mestersége a nép sanyargatása.

Egy pillanatra megmozdult az emberek lelkiismerete. Még ez a javarészt idegenből ideszakadt népség is érezte, hogy alávaló gazságot követ el e pillanatban egy becsületes, derék, jóra való, dolgos népen.

- Mi lesz itt, elnök ur?! - harsogott most egy nyers, durva hang. - Ne érzelegjünk! Tette, dologra küldtek ide bennünket. - Az osztrák főhadnagy szava volt.

- Végezzünk - hagyta rá hirtelen az elnök, zavarából fölócsudva.

- Láncra verjük ezt a rebellis magyart? - kérde a főhadnagy villogó szemekkel.

- Igen, igen - hebegé az elnök, aki örült, hogy valaki helyette cselekszik ebben a nehéz pillanatban.

Hát láncra verték Nagy Mihály uramat. A büszke gazda szótlanul tűrte. Hadd lássa ez a csuf német, hogy a magyar embernek meg se rándul az arcizma, tegyenek vele bármit, ha igazát érzi. Meg nem törik soha.

Józsi fiával már előbb végeztek. Azt bizony erőszakkal kellett leláncolni. Kemény dolga akadt vele egy tucat zsoldosnak. Már mikor biztonságra helyezték, akkor is elhúzódtak mellőle. Hátha széttépi láncait ez a hatalmas medve és szétvág közöttük. Nem tréfadolog biz az!

Elvezették azután mindakettőt, apát és fiút a község házára. Elcsukták. Másnap reggel pedig elszállították Nagy Mihály uramat Salgótarjánba a vaskohóhoz, Józsit pedig a fegyházba.

A bizottság azután összeirt mindent, elkobozta az ingóságokat és dologvégzetten betért a korcsmába egy kis áldomásra, amely eltartott reggelig. A korcsmáros persze szívesen látta nagyrabcsült vendégeit. Hogyne, mikor őt ezért meghagyták helyén.

*

Azóta elmúlt pár hét és Nagy Mihály uram a salgótarjáni vasgyárban robotolt már. Olyan nehéz munkára fogták, hogy másnak már első napon beleszakadt volna az ina. Nagy Mihály uram azonban szó nélkül elvégzett minden rábizott dolgot. Türelmesen, példásan. Nem lehetett ezen az emberen kifogni.

Nem úgy Józsi. Az ő kemény daczát nem tudta megtörni semmisem. Hiába: heves, fiatal vér pezsgett ereiben. A fegyházból elvitték a fővárosba zsákhordónak a Duna partjára. A legnehezebb terhet, ládákat, követ neki kellett cipelni az állami raktárba. De az ő munkájában nem volt köszönet. Akkor dolgozott csak, amikor erőszakkal rákényszerítették és akkor is tört-zuzott mindent. Vele ne packázzon senki!

Mari asszony, Nagy Mihály uram jólelkű felesége, az állami nagy mosódában Kassán töltötte keserves napjait. Szívesen dolgozott a jó asszony odahaza, a ház, a tűzhely körül; de biz itt

Kassán, a mosódában csak úgy immel-ámmal tett-vett, semmihez sem volt kedve. Csoda-e? Távol az övéitől, kedves férje urától, gyermekeitől, a messze idegenben, kinek volna kedve élni és dolgozni, másokért?

Ágnesnek, a szép hajadonnak volt talán még a legnehezebb dolga. A fővárosi ruhatárban javarészt haszontalan, semmirevaló lányok foglalatostkodtak. Ezekkel cicáztak, szemtelenkedtek a felügyelők. Hát azt hitték, hogy Ágnes is kegyes lesz ő hozzájuk, az alávaló tolakodókhoz. De biz azok elszámították magukat. Ha szép szóval nem tudott védekezni Ágnes, adott neki a jó Isten két erős kart és éles körmöt. Nem fért hozzá senki emberfia. Nem bizony.

Gábor, a kispap, persze már nem folytathatta vallási tanulmányait, mert hát a papi hivatást egyszerűen és mindenkorra beszüntette az új szociális kormány. A közös állami nevelőintézetbe adták Gábort és ha betölti 21-ik évét, megteszik állami hivatalnoknak, mert igen tehetséges ember, például finácnak az ország határára, van hozzávaló esze.

Hogy pedig végül a kis Ilonka hogy töltötte napjait a temesvári árvaházban, azt majd később meglátjuk. Bár inkább ne látnók soha!

Bodrogközy ur a külföldön.

A földesur jól tudta, mi lesz annak a vége, ha a szociáldemokraták uralomra jutnak, azért összeszedte a cókókját és családjával együtt kimenekült Svájc egyik csöndes kis falujába. Félrevonult a nagy világ zajától. Békességet akart most már és semmi mást. Földjét, kastélyát, jószágait elrabolta az új kormány. Mi öröme volna hát még ebben az életben? A legkedvesebbtől megfosztották. Mindattól, amiért oly soká fáradt és küzdött. Amit becsületes munkával szerzett és megtartott.

Mit törődött az új kormány azzal, hogy a földesur majdnem 200 munkást foglalkoztatott egész éven át, akiknek jó dolguk volt nála, akik tűzbe mentek volna urukért a cselédséggel egyetemben, amely nem is nézte urának, hanem valóságos jó atyjának Bodrogközy uramat.

A tekintélyes birtokot felosztotta tagokra az a híres bizottság és egy-egy tagot annak juttatott, akire a sorshuzás esett. Így csomó vadidegen ember került Várudvarra, Bodrogközy uram birtokára. Csak egy pár falubeli gazdát hagytak meg mégis magnak, amint az egyik vörös sipkás mókázva mondá: Könnyebben kel ki a hazai mag. Ismeri a földet, tud hozzá alkalmazkodni. Azért.

Mindezt egy régi hü cselédjétől hallotta a földesur, aki őt időnkint levélben értesítette a történetekről. Persze ezt csak titokban írhatta meg, még pedig a 8 órai munkán kívül. Gyertyavilágnál, a kamrában, ahol senki sem keresi az embert. Csak így írhatott bizalmas levelet valaki akkortájt.

De visszakivánták azok a munkások és cselédek jó urukat! Azok, akik a sors különös véletlensége folytán a községben maradtak. Mire való nekik az a «szabadság» és «egyenlőség»? Amikor az amugyis csak papirosra van meg? A valóságban pedig minden szabadságától megfosztották az embereket; folyton a nyomukban van a rendőrség, ellenőrzi őket kora reggeltől késő estig; munkaközben, ebédközben, alvásközben, az utcán és odahaza; amikor az egyenlőség csak azért egyenlőség, hogy egyforma durván bánnak a felügyelők és a vörös sapkások mindenkivel; amikor az embernek minden önértékét elfojtják és csak egy egyszerű számozott gépnek nézik, amelyet ellajstromoznak, nyilvántartanak, ide-oda taszigálnak, ahová éppen jónak látják.

És miért is dolgozik most tulajdonképpen az ember? Az államért? Kicsoda az az állam? Erre azt feleli az okos bíró: mindenki, aki ebben az országban él. De ha mindenki, akkor én is, te is az állam vagyunk. És miért nem látom mégsem semmi hasznát, jutalmát az én munkámnak? Miért kapok én szorgalmas állami munkás éppen úgy csak 1 korona 20 fillér értékű utalvány-szelvényt, mint az a haszontalan naplopó, aki csak kihuzza az időt, de munkájának semmi látszatja? Aki eltereferezi az időt, ásit, nyújtózkodik; fraternizál, adomázik a felügyelővel; aki mindent szeret a világon, csak a dologtól irtózik, mint a pokol tüzetől.

Erre a kérdésre senki sem tudott felelni. De nem is volt szabad. Az állami munkásnak csak dolgoznia volt szabad, de véleményét nyilvánítani semmi szín alatt sem volt szabad. Aki zugolódik vagy elégedetlenkedik, azt a kihágás fokához mérten a fekhely megvonásával, az ebédétől való eltiltással, megvesszőzéssel, esetleg fegyházzal büntetik.

Körülbelül ezeket foglalta magában Bodrogközy uram jó emberének a levele. És amit ebből nem tudott meg a földesur, azt megtudhatta a «Népszavá»-ból, amelyet hivatalos lapjává tett az új szociális kormány, amelyben megjelent minden rendelete. Sűrű egymásutánban, szakszerűen sorban. Csupa parancsból állott az egész lap, másra nem is maradt hely. Minek is?

Nagy Mihály urammal is fentartotta az összeköttetését a földesur. (Földesur? mily gunyosan hangzik az a szó most? Bizony egy ur, akinek földje nincsen, már nem földesur.)

Legutóbb is a következő levelet csempészte Bodrogekő ur egy láda dupla fenekében a salgótarjáni vasgyárba Nagy Mihály uram részére. (Mert hát arra is nagyon ügyelt az új kormány, hogy valaki államellenes izgatást ne kövessen el. Ne hirdessen és ne írjon, amit nem szabad. A gyanús leveleket mind felbontotta, elkobozta és a rögtönítélő bírósághoz utalta. Az azután rövidesen bánt el a bűnösökkel. Egy-kettőre börtönbe, vasa került így a vigyázatlan ember.) Az a levél így szólt:

Kedves gazduram!

Azt hiszem, nem kell kegyelmedet biztatnom, hogy tartson ki türelemmel, mert ismerem szilárd akaratát, hajthatatlan természetét és jó magyar szívét. Szentül meg vagyok győződve arról, hogy jobb napok virradnak még ránk, hogy az igazság győzni fog. Sokkal hamarabb dől romba a szociálista urak új világa, mintsem maguk hiszik.

Amit erőszak teremt, azt csak erőszakkal lehet fentartani és ami a legveszedelmesebb: azt ismét csak az erőszak dönti meg. Addig fogják a hurt feszíteni, míg az elpattan és az elpattanó hur a szociálista urak vakmerő arcába fog csapódni. A nép tünni fogja egy darabig a hivatalnokok, a rendőrség és katonaság folytonos ellenőrzését, nyomását, zsarnokságát, de ha jármát megunja, akkor rettenetes erővel tör ki a meggyalázott nép és elsöpör mindent utjából.

Én ezt megjósolhatom. Nem akarom hazámfiainak, jó embereimnek vérének látni. Mert vér fog folyni, sok vér. A gonosz tetteknek átka az, hogy folyton ujonnan és ujonnan gonosz tettet kell szülnie.

Aki felforgatja a világrendet, az szembe kerül a világrenddel. Aki erőszakkal nyúl a haladás kerekébe, azt elsodorja a természetes fejlődés óriási áradata, amely hatalmasabb minden emberi erőnél.

Az emberiség földadata javítani a hiányokon, betömni a réseket; az újat, ha jó elfogadni. De nem feladata lerontani minden létezőt és a romokon új világot építeni. Új világot teremteni ember nem képes. A hatalmas Isten is, a mindenható ur is betartotta a sorrendet.

Először teremtette a földet, azután a növényeket, állatokat és végül az embereket. Az egyszerűen kezdte és a tökéletesen végezte.

A tökéletesen? Ime, látjuk, milyen még az Isten teremtményének is a tökéletessége! Elveszi felebarátja birtokát, házát, rabszolgákká süllyeszti le a szabad embert. Zsarnokoskodik embertársán. Egy hóbot, egy rögeszme kedvéért A szabadság, testvériség és egyenlőség szent nevében lábbal tipor minden szabadságot, testvériséget és egyenlőséget.

De most már zárva leveletem. Csak azt akarom még a lelkére kötni: tegyen mindent úgy, ahogy a szociálista kormány parancsolja. És buzdítson ugyanarra mindenkit, akivel csak összejön. Semmi sem hozza meg biztosabban a szociáldomokrácia gyászos, szomorú bukását, mintha mindenben követik az emberek az apostolok és kormányok szavát, parancsát. Ez a pusztulás az ő pusztulásának egyenes és világos útja.

Én nem akarom jó embereim gyötrelmét végignézni. Amugy sem tudnék rajtok segíteni. Az erőszakkal szemben tehetetlen az ész és a jóakarát.

Isten áldja meg kegyelmedet. Ne csüggedjen el!

Jóakaró hive

Bodrogekő Ákos.

Nagy Mihály uram amint olvasta, gyorsan szét is tépte és a kohóba dobta a levelet. Ne maradjon semmi nyoma. Oh, ő jól ismerte a földesurat, az együtt érzett és dolgozott mindig embereivel. Valóságos apja volt a falu népének. Áldott jó ember.

Az agitátor.

Azt hiszem, hogy mindenki tudja, kiről van szó. Böröcz Péter uramról, az «uj világ» legodaadóbb, leglelkesebb hívéről.

Ezt az embert nem szabad szemünk elől tévesztenünk. Ezt az embert meg kell figyelni, mert csak úgy értjük meg azt, hogy miként volt az lehetséges, hogy a szociáldemokraták oly fényes diadalt arattak. A legkitünőbb eszköze volt Böröcz uram, akit valaha látott a világ. Vakon engedelmeskedő, mint az igazi jó katona. Nem okoskodik; azt teszi, amit ráhagytak és mert a lelkiismerete igen tág, nem is bántotta semmi zavar, szerencsétlenség és baj, amit felebarátainak okozott.

Ez az ember hü képmása volt urának, annak a sokfejű urnak, akit úgy hívnak, hogy: szociáldemokrata kormány. Vak, eszelős, az emberek legszentebb érzelmeivel, jogaival mit sem törődő. Egyoldalú, a körülményekkel nem számoló egy valaki, aki a cél kedvéért, ha az neki kedvez, átgázol mindenben: jó érzésen, tisztességen, becsületen.

Korán megszokta a rendetlen, üres életet. Valami nagy urnak a vadhajtása, úgy tudták Várudvaron, akivel az apja nem törődött, mert vásott kölyök volt, gonosz, mint az ördög. Anyja pedig nem birta eltartani, hát tuladott rajta. Csont, csalt már gyerekkorában, mindenki tudta ezt róla és mégsem tudta őt tetten érni senkisé. Haj, finom esze és jó orra volt ő kelmének, mint a ravasz rókának!

Mikor kamaszszá serdült, akkor a legválogatottabb csintevéseket követte el. Bizalmas körben, korcsmai hangulatban, borközi állapotban néha elejtett egy szót, amiből egész lelkét meg lehetett ismerni. Mit is tett? Mik voltak azok az ő huncut csintevései? Hol egy jámbor vándorlegényt dézsmált meg, hol a vásárra induló grajzleros holmijából csont el egyet-mást, aminek hasznát vehette, de a koldusokkal is jó barátságot tartott; azok sok pénzt szednek össze a városban és dusan megtömött zsákocskával térnek haza szombat este «a heti munkáról» a faluba. Végül nagyon hasznos volt rá nézve a falu végén tanyázó cigánybanda is, amely szép eredménnyel garázdálkodott mindenütt, ahol megfordult. A dávéval tehát jó barátságot tartott Böröcz uram.

Böröcz Péter «csintevései» azonkívül abból állottak, hogy a derék népség keresetéből szép szóval és csalafintaságokkal, no meg fenyegetéssel jócskát tudott a maga zsebébe átcusztatni.

De azért óvatos volt Péter komám. Időnként egy-két napra munkába is állott, hol a földesurhoz, hol egy-egy tehetősebb gazdához, sőt még ács- és kovácsmunkára is vállalkozott, csak-hogy elhitesse a falu népével, hogy ő becsületes munkával szerzi meg mindennapi kenyerét.

Hogy az ő tisztességében valójában senki sem bízott, azzal ugyan nem sokat törődött. A fő dolog az volt, hogy senki se tudjon a körmére koppintani, sem a jegyző, sem a csendőr, sem a főbíró.

És legjobb fegyvere nagy szája, svádája volt. Beszélni tudott úgy, mint egy igazi fiskális. Hol szépen, simán, hol körmönfonton, politikusan. Akit ő egyszer megkörnyékezett, az el volt vesztve, azt úgy levette a lábáról, hogy arról koldult. Kicsalta az emberből az utolsó garast is.

A korcsma volt Böröcz uram rendes tanyája. Itt korlátlan urnak ismerte el mindenki. Olyan jóízű cigányadomát és katonahistóriákat senki, de senki a föld hátán nem tudott elmondani, mint ő. Böröcz uram értett mindenhez: a gazdasághoz, a grajzleros-munkához, katonadolgokhoz és a nagy urak dolgához egyformán.

A legtöbb tudományt katonasor alatt szedte magába. Tengerész volt Pólában, hát bejárta a félvilágot és három falut. Csoda dolgokat tudott mesélni a török szultán és a perzsa sah mesés

kincseiről; számos, aranyruhás, gyönyörű feleségeikről; a kínai császárról és az afrikai vad indiánusokról, akik a gyűrűt nem az ujjaikon, hanem az orrukban hordják és emberhúst is esznek ünnepnap.

Volt mindig ámulás-bámulás, ha Böröcz uram megragadta a szót. Ki ne tartotta volna hát megtiszteltetésnek, ha borral, pálinkával, jó szalonnával megkinálhatja ezt a jóízű embert azért a sok érdekes históriáért, amelyek csak úgy dülték a szájából, mint patakban a víz.

És ki csodálkoznék azon, ha Böröcz uram úgy el tudta venni a gyöngébb lelkű emberek eszét, ahogy neki jól esett? Valóságos ezermester volt. Szinte megbabonázta az embereket.

*

Amikor a szociáldemokrata eszmék terjedni kezdtek, Böröcz Péter rögtön felajánlotta szolgálatát a szociálisták központi irodájának. Felutazott a fővárosba, ismeretséget kötött a szociálista vezetőkkel és meggyőzte őket arról, hogy nálánál külön embert lámpással sem találnának. Kaptak is utána. Ágensükké fogadták és kötelességévé tették, hogy a szociálista eszméket terjeszsze az ő falujában és időnként számoljon be a vidék hangulatáról.

Ez kellett Böröcz uramnak. Éppen ez volt a neki való foglalkozás. Egész nap sürögni-forogni, puhatolózni, kilesni az emberek titkait; a gyöngye jellemű, hajlékony embereket lábukról levenni, elbolondítani, akit csak lehet, ígérni fűt-fát: földet, vagyont, uri létet és minden jót, amit csak ember kigondolhat.

Azt jól tudta, hogy legjobban számíthat a szegény, megszorult, elégedetlen emberekre. Az urral és a tehetősebb gazdákkal azért nem is igen törődött. Azoknál különben nem is igen volt tanácsos kopogtatnia, mert tisztességes háznál ugyan nem is fogadta be senki.

De a szegény nép az egyhamar a markában volt. Szinte vakon hitt neki. Hogyne, mikor oly sok mindenfélével kecsegtette, hogy annak századrésze is már kész boldogság lett volna, ha igaz volna.

Derekasán megfelelt Böröcz uram a rábizott feladatnak. Amikor a szociáldemokrácia diadalra jutott, nemcsak az elégedetlen, dologkerülő munkásokat, hanem már a kisgazdákat is sikerült az agitátornak megingatnia, már a kisgazdák is az új világra esküdtek: földet, jó módot vártak és követeltek. Vagy felgyújtják a falut, ha nem kapnak.

És amint tényleg beállott a nagy fordulat, amint kiütött a nagy szociális forradalom, Böröcz uram rögtön melegiben kovácsolta a vasat. Felsietett a fővárosba, hogy felvegye munkájának a bérét és szép, tekintélyes állást szerezzen magának az új világban.

Sajnos, igaz, hogy az egyszer csalódott számításában, mert azt hitte, hogy pár jóképű százas-bankóval fogja kiszurni a szemét az új szociális kormány, ahelyett pedig csak utiköltségeit térítették meg és «egyelőre» adtak neki pár pengő forintot a jövőre való előlegül, serkentésül; de hát Böröcz uram jól tudta, hogy most szabad a vásár, az ő községében már most ő az ur, ő rak ott zsebre mindent, ami a kezeügyébe akad. Majd gondoskodik arról, hogy a legzsírosabb falatok neki jussanak, hogy kárpótolja magát fáradtságáért.

De meg nem is kívánhatott többet az új kormánytól. Ezrével sereglettek a nagy diadal után az agitátorok a vidékről a fővárosba. Mindegyik követelte a bérét, az pedig összesen óriási summát tett ki. Így egyre-egyre bizony kevés jutott.

Nem is ment simán a bér kifizetése. Minden agitátor zugolódott és fenyegetőzött, úgy hogy a kormány végül kénytelen volt a pénzéhes tömegeket fegyveres erővel szétverni és haza toloncoltatni. Így került haza Böröcz uram is. De az ő tisztas becsületét azért ez a dolog nem sértette. Vastag volt a bőre, ráfért ő kelmére.

Hazaérkezve rögtön a bíróhoz sietett és annak egyszerűen kijelentette, hogy őt nevezte ki a szociális kormány a község főfelügyelőjévé. A bíró elhitte neki. És valóban a kormány ki is nevezte Böröcz uramat a falu főfelügyelőjévé, hadd hallgasson a nagyszáju ember, gondolta magában. Az ilyet okvetlenül le kell kenyerezni, hogy bajt ne csináljon.

Ezentul tehát Böröcz uram kénye-kedvétől függött a falu embereinek a sorsa.

Igy vitte fel az Isten Böröcz uram dolgát. Élt is hivatalos hatalmával, hogy jobban sem kellett.

Azt kérdezzük már most, nem kellett-e ily buzgó, odaadó emberek segítségével győzni a szociáldemokráciának, mint amilyen Böröcz Péter volt? Ilyen mindenre kész és kapható, vakbuzgó emberekkel?

Mári asszony és Ágnes levele.

Mári asszony keserves napokat töltött az állami mosóintézetben Kassán. Sűrű könyekkel áztatta éjjelenként párnáját, nagyon szomorú, vigasztalhatatlan volt az élete. Hogy bántak vele! A legdurvább embereket osztották be felügyelőnek a mosóintézetbe, kiszolgált bakakáplárok, elcsapott csendőrök, hogy a rend és fegyelmen csorba ne essék. Ezek azután hajtották, kinozták a szegény asszonyokat folytonos nehéz munkával, állandó kötekedéssel, szitkokkal. Jobb dolga volt a felügyelő kutyájának, mint azoknak a szájalomraméltó mosónőknek. A kutyát legalább nem lökte-bökte oldalba senki. Azzal csinján bántak, mert a felügyelő kegyetlen nagy ur ám. Azért tisztelni kell még a kutyáját is.

Egy párszor próbált Mári asszony levelet írni az urának, tele panaszszal, keserőséggel, de leveleit mindannyiszor elfogta és széttépte a felügyelő. Az állami rend ellen panaszkodni tilos volt. Jaj annak, aki a tilalmat megszegi!

De végre mégis sikerült Mári asszonynak becsempészni egy levelet a salgótarjáni vasgyárba. Bevarrta egy ingbe, amit az urának küldött névnapi ajándéknak. Az ingben nem kereste senki. Csak Nagy Mihály uram sejtette, hogy valahol írásnak kell lenni a csomagban. Meg is találta, Mily nagy volt az öröme! Levelet kapott az ő derék, kedves asszonyától. De ez az öröme nem tartott sokáig. Ami a levélben volt, az csak a legnagyobb keserőséggel töltötte el. Ime így szólt a levél:

Kassa, 1906 december 10-én.

Kedves, jó uram!

Már nehányszor próbáltam kegyelmednek levelet írni, de mindig elfogta és széttépte írásomat a felügyelő. Meg is büntetett azért, hogy panaszkodni mertem. Három napon át nem kaptam ebédet és fekhelyemről elvitte a szalmazsákot és a szalmapárnát, hogy a kemény deszkán fekdjüm.

Itt küldök kelmednek egy kis vásárfiát, fogadja szívesen. Mást nem küldhetek, mert nincs egyebem. Nagyon szegény vagyok. Hiszen tudja kegyelmed, hogy az embernek csak azt adnak az új világban, ami nélkül meg nem élhet és azt is nagyon szűken adják.

Most már annyira amennyire beleszoktam a munkába. De bizony kezdetben nehezen ment. Kimarta a kezemet a mész és a rossz szappan, amivel a ruhát mossuk. Hetekig sebes volt a tenyerem és úgy égetett, mintha parazsat tartottam volna benne.

De azért munkába kellett állnom minden nap. Ha véreztek is az ujjaim és ha azt is hittem, hogy belehalok a nagy fájdalomba. Azt mondták nekem, mossam tisztára friss vízzel a tenyeremet és jó lesz. De bizony sokára gyógyultak be a sebeim és sok-sok álmatlan éjszakát töltöttem el.

Milyen szívesen eltürtem volna azonban mindent, ha kegyelmed és az én jó Ágnesem, meg az aranyos kis Ilonka és Józsi fiam itt volnának mellettem. Nem bánnék semmit, boldog volnék. Mikor is fogom már kegyelmedet viszont látni? Talán soha. Főképpen az én kis angyalomért, Ilusért, nagyon aggódom. Istenem, hogy is bánhatnak azok az idegen emberek az én kedves kis porontyommal?!

De én azért reménykedem, hogy jóra fordul még minden. Az nem lehet, hogy azt a sok igazságtalanságot, kinzást elnézze a jóságos Isten. Az nem lehet, hogy eltűrje, hogy elveszik az ember mindenét, amije volt, amit becsületes munkával szerzett és odaadják másnak, akinek semmi jussa nincsen hozzá, aki azt meg sem tudja becsülni.

Az igazságnak ki kell derülnie és mindenkinek kell, hogy visszaadják azt, amit el-raboltak tőle, mert különben vége a világnak.

Én már alig várom, hogy legalább pár sor írást kapjak kegyelmedtől. Majdnem egy hosszú esztendeje, hogy elkergettek bennünket hazulról a nagy világba. Keserű, nyomoruságos esztendő volt.

Adja Isten, hogy jó egészségben találja levelem, minden jót kívánok kegyelmednek nevenapjára és maradok

hü és engedelmes asszonya

Mári.

- Szegény asszony, szegény jó asszony - sóhajtott fel Nagy Mihály uram, amint elolvasta a levelet. - De keserű a te sorsod. Pedig csak jót érdemelnél.

Azután előszedte Ágnes levelét, amelyet szintén csak ügyesen kieszelt csalafintasággal lehetett a gyárba juttatni. Az ő levele így hangzik:

Drága, kedves Apám!

Nem írhatok sokat kegyelmednek, mert folyton vigyáznak rám. Rossz szemmel néznek itt, mert nem vagyok jóba a felügyelővel, aki mindig szemtelenkedik velem és akinek már jó pár nyakle vessel fizettem tolakodásáért.

Világot is csak titokban hozhattam kis kamrámba. Éjjel írom e levelet. Alig látom a betűket.

Én nem panaszkodom kelmednek, türom a sorsomat, csak azt tudnám, hogy hogy megy dolga Józsinak? Nem tud róla kedves, jó apám? Még mindig ott nyomorgatják a szegényt a Duna-parton, a raktárban a nehéz ládákkal és a zsákokkal?

Oh csak megszabadítaná őt valahára a jó Isten attól a keserves munkától. De szívesen segítenék rajta, ha tudnék.

Nagyon zugolódik itt mindenki az állami varróintézetben. Ennek nem lesz jó vége. Veszekedés és verekedés nap nap mellett folyik, mert másképpen nem szerezhethet az ember magának igazságot.

És egyéb gyalázatos dolgok is történnek itt A felügyelők és hivatalnokok csálnak és lopnak, ahol csak tudnak. És rosszra csábitják a lányokat. De erről nem merek többet írni, nehogy megfogjanak és a fogházba vessenek. De meg röstellem is. Sok asszony nyög a fegyházban, különösen azok, akik nem adják meg kegyelemre magukat a gyalázatos felügyelőnek. No, de most már elég is volt a panaszból.

Maradok jó egészséget kívánva, szívből szerető leánya.

Ágnes.

De belenyilalt jó Nagy uram szívébe, amikor azt olvasta, hogy mit csinál az a gaz felügyelő az ő becsületes, tisztalelkű leányával. Ha ő most ott lehetne, megkeserülné ez a nyomorult pernahajder! Olyat sujtana a füle tövibe, hogy arról szédülne.

De hát lehetetlen, fogoly rab ő maga is. A gyárból nem szabad eltávoznia. A gyár udvara nagy kökerítéssel és salakhegyekkel van körülvéve. Onnan egy teremtet lélek sem tud se be, se ki. Csak a kapun lehetne távozni, de ott három fegyveres őr áll, élesen töltött angol ismétlő puskával, amelyből két töltést durrantathatnak ki egy másodperc alatt. Ezeknek az öröknek a saját életük árán meg van hagyva, hogy senki emberfiát ki ne engedjenek igazolvány nélkül. Igazolványt pedig csak a tisztviselőnek adnak, munkás nem kaphat soha.

Igy hát nem maradt egyéb hátra, mint hogy Nagy Mihály uram is leült és levelet irt úgy Mari asszonynak mint Ágnesnek, amelyben elsőbben is megköszöni a hozzá való szivességüket és azután elmondja, hogy neki most már könnyebben megy a dolga, mert előmunkássá tették; csak a hivatalnokoktól és a kohófelügyelőtől kell sok gorombaságot és hántást eltűrni. De hát ő elvisel mindent. Mert elérkezik még a leszámolás órája.

És akkor neki fog a törvény igazságot szolgáltatni. A gaz nációt ellenben előbb-utóbb lesujtja az Isten büntető keze!

A falu basája.

Ki volna más, mint megint csak Böröcz Péter uram, akinek annyira fölvitte az Isten a dolgát, hogy kénye-kedve szerint garázdálkodhatott Várudvaron. Mert, hát ő volt a községi munka főfelügyelője, a mindenható ur, aki előtt haptákba vágta magát a tizenkét vörös sapkás is, de még a bíró sem mert vele komázni, mert nagy volt a befolyása Böröcz uramnak «odafenn a magasban». Valóságos basája lett ilyformán a falunak. Hallgassuk csak meg, hogy miként rendelkezik alantasaival, a vörös sapkásokkal. Bodroghözy uram kastélyának első emeletét, tehát a legszebbik részét foglalta le a maga és «hivatala» számára. A hivatala állott egy íróasztalból, két székből, egy szekrényből, de egy piculányi ember sem volt benne. Ő maga, Böröcz uram volt a hivatalfőnök, az alantas hivatalnok és az őrök, meg a hajdu egy személyben.

Nagyot dobbant a lábával, ami azt jelentette, hogy: szabad.

Belép a napos rendőr, peckesen megáll az ajtónál, tiszteleg és várja a felügyelő ur parancsait.

- Ma a faluban maradok, nem megyek ki a mezőre. Legyen gondjuk arra, hogy mindenki elvégezze a dolgát. Aki nem paréroz, le vele a deresre! - így kezdte hivataloskodását kora reggel Böröcz uram.

Majd éppoly szigorú hangon folytatá:

- Maga meg, numero 7 (a rendőrök meg voltak számozva, éppen úgy, mint a munkások; illetőleg - hogy őszinték legyünk - mint hajdan a vágóhidra kerülő barom), fogja ezt a csizmáját és pucolja szép fényesre. De rögvest.

A rendőr nem mert ellenkezni a főfelügyelő urral, a sarokba dobta a vörös sapkáját, felgyűrte a kabátja ujját, nagyot köpött Böröcz uram csizmájára és a markába (már mint a saját markába) és azután vikszolt a nagy kefével, sebbel-lobbal, mint a tüzes istennilya.

Hogy nem szívesen tette, az meglátszott az arcán, de a keze járásán is. Ugy puffolta, döfte, nyuzta azt a szegény csizmát, hogy az szinte nyifákolt, panaszkodott kinjában. Hej! ha Böröcz uramat is így «kezelhetné» valaha, gondolá magában a rendőr.

Amikor a jó ember már tulságosan nyuzta a csizmát, úgy, hogy az majd széjjelment, Böröcz uram meg nem állhatta, hogy ne kérdezze tőle:

- Mi lelte magát, numero 7, hogy annyit illetlenkedik? - A rendőr sűrű köpködésére értette szavát Böröcz uram.

- Követem alásan, főfelügyelő ur, haragszom egy kicsit, azért jön olyan sűrűen a nyelvemre a nedű - volt a rendőr válasza.

- Haragszik? Kire haragszik? - kérdé Böröcz uram.

- Hát csak tulajdon magamra, könyörgöm alásan, főfelügyelő ur.

- Osz tán miért, numero 7?

- Azért haragszom magamra, instállom, ne tesszen zokon venni, hogy érzem, hogy nem szívesen pucolom a főfelügyelő ur csizmáját.

- Mit mond? Maga nem tisztítja szívesen a csizmáját? És ezt meri nekem bevallani, maga szemtelen ember?

- Merem biz' én - viszonzá türelmét vesztetten a rendőr - mert hát, amit főfelügyelő ur, tőlem kíván, az törvény és parancsellenes. Főfelügyelő ur maga tartozik a csizmáját tisztítani, nadrágját megpucolni, a leszakadt gombot felvarni...

De már nem folytathatta tovább. Böröcz uram ott termett mellette, ráemelte öklét, vérbenforgó szemekkel nézett rá és e szavakat hörgé:

- Mit nyafogott maga? Én, a főfelügyelő ur magam tisztitsam a cipőmet? Én, aki urnak születtem, akinek már a nagyapja sem látott suvikszos kefé?

Éppen le akart sujtani a szegény párára, amikor észrevette, hogy a rendőr is teljesen komoly támadásra szorítja össze öklét és csak várja az első csapást, hogy azután lezuhantathassa súlyos öklét Böröcz uram kobakjára. Ennek a fele sem tréfa.

Böröcz uram azért jónak látta nemes megvetéssel elfordulni tőle. Nem érdemes az ilyen haszontalan fráterrel vesződni. Majd megtanítja őt még móresre! Egy darabig izgatottan fel s alá járt a szobájában, majd megállt és félvállról odaszólt a rendőrnek:

- Tudja maga, numero 7 (Böröcz uram azt hitte, hogy előkelőbb, ha német szót használ; az hivatalosabban hangzik), hogy felségsértést követett el?

- Bánom is én! - dörgött a rendőr a legkisebb tisztelet nélkül.

- Nem bánja? Hát majd megkeserüli. Maga megsértette én bennem a kormányt, az államot, a felséges nép képviselőjét. Tiszta dolog tehát, hogy felségsértést követett el. Ezért pedig három évi börtön jár.

- Hát csukjanak el, nem bánom - mordult fel a rendőr. - Inkább ülök a börtönben, de Böröcz uram csizmáját nem tisztitom többé. Nem én!

- Mit? Böröcz ur? Én főfelügyelő, állami munkafőfelügyelő vagyok! Velem ne komázzon, mert baj lesz!

- Szeretném látni! - felelé nem éppen szeliden a numero 7.

- Hát ki végzi helyettem a hivatalos teendőket, ha nekem magamnak kellene folyton a csizmámat, ruhámat, lakásomat tisztogatnom? Söpörni, surolni, port törölni?

- Nem is én, vágta vissza egykedvűen a rendőr.

Böröcz uram most odaállt a vörös sapkás elé és komoly hangon, de már jóakaróan (mert látta, hogy másképpen nem bír vele) kérdezi tőle:

- Mondja barátom, mi a baja magának igazában?

A numero 7. nem halogatta egy pillanatig sem a feleletét.

- Ha a szociáldemokrata kormány úgy bánik a rendőrökkel - azt mondá - ahogy eddig, a rendőrök fogják elsőbben is a rendet megbontani. Bennünket tulajdonképpen felügyelői szolgálatra rendelték, nem szolgálóknak, nem cselédeknek, nem inasoknak, csizmapucolóknak. Ha másra használnak fel bennünket, hát azt ki fogjuk kiáltani a világba és attól lesz olyan kavarodás, hogy ilyet még a cigánysoron sem láttak, főfelügyelő uram. Aztán meg - folytatá a rendőr - nekünk nemcsak a nyolcórás munkaidő alatt, hanem kora reggel is, ebédidő alatt is, este és éjjel is kell szolgálatot tennünk, amiért semmi külön fizetség nem jár. Annyit kapunk, mint a többi állami munkás, egy korona 20 fillért utalványpapírban. Hol itt az igazság?

Böröcz Péter nem hallgatta tovább. Félbeszakította a rendőrt és hivatalos felsőbbsséggel a következő szavakat ejté:

- A mi bölcsességünk mélységeiben ne kutasson, maga jámbor ember. Legyen boldog, hogy nem kell munkásnak lennie. Mehet. Nincs több szavam magához. Az embereket künn a mezőn szorítsa erősen munkára. A faluban honn maradtak suroljanak, söpörjenek, takarítsanak. Délben legyen jó ebéd a számomra a lacikonyhán. Most pedig sürgős dolgom van a korcsmában. Hátra arc! Indulj!

A numero 7 sarkon fordult, becsapta maga után az ajtót, miközben ezeket a szavakat morgta fogai között:

- Furcsa vége lesz ennek a basáskodásnak!

Állami táncmulatságok.

Nem mindig borult az ég. A nap is kisüt és vigság van a természetben: dalolnak a madarak; zümmögnek a méhek; nyílnak és illatoznak a virágok.

A szociáldemokrata világ sem állott csupa munkából, sanyargatásból, gyötrelmes ellenőrzésből. Voltak vidám percei is. Például derült órái voltak e különben tagadhatatlan sötét, szomorú világnak a táncmulatságok. Igaz, hogy ezeket nem rendezhették kedvük szerint a falu emberei, mert állami táncmulatságok voltak ezek, előre megállapított sorrenddel, pontosan kiszabott időig tartottak és az állam főelve szerint rendezték ezeket: az egyenlőség szent elvének szigorú szem előtt tartásával.

Hogy ne legyen tulságos nagy a tolongás és csak mérsékelt számu ember vehessen részt az ilyen állami táncmulatságon, kisorsolta az előljáróság a belépti jegyeket. A jegyek fele a férfiaknak, a másik fele a nőknek jutott. A sorsolásban résztvehetett minden fényképes állami igazolvánnyal ellátott munkás 21-65 éves koráig, aki szabadlábban volt. A büntetés alatt állók és a fegyházba csukottak ki voltak zárva. Ezek számára külön táncmulatságokat rendeztek a fegyház udvarán szuronysegezett puskák között. Hasonlóan ki voltak zárva a 65 éven felüli tehetetlen aggok és a csecsemők. Ami természetes is. Ezeknek már nem, vagy még nem állott táncra a lábuk.

Az állami táncmulatságok éltető eleme volt Bebel nagy szociálista apostolnak örök érvényességű igazsága: «Amint a nőt kéri, éppen úgy megkérheti a nő is a férfit: férjhez megy és férjet kap».

Ez az igazság ugyan szigorúan véve csak a házasságra vonatkozott, de éppugy lehetett azt a táncmulatságokra is alkalmazni. Legalább a régi «polgári» világ hosszú tapasztalata szerint a házasságot rendszerint táncmulatság előzte meg. A táncmulatság rendes következménye a házasság. A szoros összefüggés a két dolog között tehát nyilvánvaló. Miért is a kettőt össze lehet kötni.

Igy okoskodott a szociáldemokrata kormány.

Az egyenlőség szent elvét pedig olyképpen juttatták diadalra a mulatság rendezői, akik persze nem voltak mások, mint a bíró és a munkafőfelügyelő vezetése mellett a 12 vörös sapkás (így diszesebb is volt az ilyen táncmulatság és méltóságteljes, csendes lefolyása biztosítva volt), hogy mint a közéletben, a táncban is egyforma jog jutott férfiaknak, asszonyoknak és lányoknak egyaránt. A nők egyenjogúsága tökéletesen érvényesült. Egyszer a férfiak hívták táncra a nőket, a következő fordulónál pedig a nők a férfiakat. Ennél világosabb fényben még alig ragyogott az egyenlőség szent elve!

A gyakorlatban azonban csakhamar kitűnt, hogy ez a rendezés mégsem tökéletes. Nevezetesen kisült a következő eredendő hibája. A férfiak csak a csinos leányokat és helyre menyecskéket forgattak meg táncban, a vén leányokkal és idősebb asszonyságokkal mit sem törődtek. Viszont a nők is csak a legények és a fiatalabb férfiak felé tódultak és azokat ostromolták meg, szinte illetlen hévvel. Szóval mindenki csak azzal állott táncba, aki neki tetszett.

Igy tehát kiestek a mulatságból az idősebb férfiak, a vén leányok és az öreg asszonyok. Ez persze határozott vétkezés volt az egyenlőség szent elve ellen, mert tudvalévő dolog, hogy minden 21-65 év közötti teremtménynek joga volt az államilag rendezett táncmulatságra, akár öreg, akár fiatal. Az igazolvány feljogosított mindenkit vigság keresésére, sőt találására is.

Ezen a hibán másként nem lehetett segíteni, mint az egyenlőség fényes segítőeszközének igénybevételel: a sorshuzással. A rendőrök tehát kisorsolták a táncoló párokat és így a vén

leányokra és öreg asszonyokra és a már kissé rogyadozó tárggyü, éltesebb férfiakra is rákerült a sor. Az igazság ilyképpen teljesen érvényesült minden vonalon. És táncolnia kellett mindenkinek. Mert ezt meg az egyenlő munkafelosztás kívánta.

Az állami táncmulatságoknak azonban volt még egy bibijök, még pedig egy nevezetes, veszedelmes bibijök. Kimondjuk tartózkodás nélkül, hogy ez a cigány volt. Igaz ugyan, hogy az új szociális világban a cigány is csak állami munkás volt, tehát csak délelőtt 8-12-ig és délután 2-6-ig muzsikálhatott, de hát sehogysem sikerült államilag szabályozni és korlátozni azt a tüzet, amivel a cigány kezelte a «száraz fát», ahogyan az hegedült.

Ennek pedig mindig örült kavarodás volt a vége. Mert amint egy ropogós csárdásba kapott bele a cigány, a nép egyszerűen megbolondult és olyan vad kedvvel járta a rezgőst, hogy az már egyenesen beleütközött az állami rendbe, amely pedig mindenek fölé való. Ilyenkor különösen a vén leányok és az éltesebb asszonyságok kurjantottak legjobban, hogy magukat mintegy kárpótolják elmúlt fiatalságukért. Nem nagyitunk, ha azt mondjuk, hogy a szegény férfiakat majd halálra táncoltatták.

Minthogy pedig az új szociáldemokrata államnak vezérgondolata volt: a rend, fegyelem és csend szigorú betartása; a cigánymuzsika pedig a legalkalmasabb eszköznek bizonyult az állami épület e fontos oszlopainak a megdöntésére, elrendelte a kormány, hogy ezentúl a cigány csak a cepperlit és a valcert huzhatja, míg a csárdás eljátszására katonazenét kumandiroztak ki, még pedig lehetőleg cseh muzsikásokat, akiknek köztapasztalat szerint semmi fogékonyságuk sincs a mi tüzes csárdásunk iránt, akik tehát a kellő higgadtsággal oldják meg kényes feladatukat a köz, csend és rend érdekében.

Tagadhatatlan, hogy ez ellen felszólalt minden 21-65 év közötti teremtes, de hát a zugolódásnak és dacnak nem volt semmi foganatja. A szociális kormány nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a mulatságot is alá kell rendelni az állam érdekének, az állam érdeke pedig az, hogy csend és rend legyen.

*

A régi «polgári» világ tulságosan sokat vétett az erkölcsiség és a szemérem ellen is. Például megengedte azt, hogy az emberek ott és akkor mulassanak és úgy mulassanak, ahogy nekik jól esik. Nem örködtek akkor a rendre, a biztonságra, hagyták duhajkodni, magukat kedvükre kimulatni a legényeket és leányzókat, aminek pedig mindig szerelmeskedés, verekedés, lerészegedés és mindenféle egyéb kihágás volt a következménye.

Ki merné azt állítani, hogy ez az egész emberiség érdekében való volt? A verekedés fejbeveréssel járt, tehát orvosi és patikaköltség merült fel nyomában. A lerészegedés pedig ártott a testnek és léleknek egyaránt, munkaképtelenné tette másnapra a legényt, aminek megint a köz látta a kárát. És egyéb csintalanság is alkalmas volt arra, hogy az egyetértést és a nyugalmat megbontsa. Hogy mást ne emlitsünk, a régi, romlott világban szabad volt a táncosnőt úgy megforgatni és magához ölelni, amint éppen jól esett. Ez pedig nyilvánvalóan a közszemérem és tisztaság ellen való súlyos vétkezés volt, amit az új világ rendje meg nem tűrhetett.

Éppen azért minden állami táncmulatság előtt kihirdették a következő tánc- és fegyelemrendet:

1. A leányokat csak úgy szabad megforgatni, hogy térden felül ne libegjen a viganó. Erősebben semmiesetre sem szabad. Aki ezt a parancsot nem tiszteli, azt rögtön eltávolítja a helyszínről a rendőrség és elcsukja.
2. A leányokat tisztességes arasznyira kell magától tartani mindenkinek tánc közben.
3. Kurjantás és lábbal való dobantás rendőrileg tilos.

4. A táncot rögtön abba kell hagyni, amikor a rendőrség parancsolja.

5. Aki táncolni vonakodik azzal az élteőbb hajadonnal vagy asszonysággal, akit részére a sorshuzás juttatott, az a közmegvetésnek átadandó és a további állami táncmulatságoktól eltiltandó.

Hát ilyenek voltak a táncmulatságok a «boldog» új világban.

Szabadság, testvériség és egyenlőség.

Hogy ha már a vigabb, mulatságosabb dolgokra tértünk rá, nem feledkezhetünk meg a «Népszava» legujabb rendeletéről sem. Mert ez is fölötte vig és mulatságos.

Minthogy ugyanis az emberi sokaság még nem szivta olyan teljes bensőséggel magába az új szociáldemokrata világ eszméit, mint kívánatos volna és az emberek, különösen pedig a falu népe még sok dologgal nem volt tisztában, dacára annak, hogy a kellő utasítást megkapta a vörössapkásoktól és az állami felügyelőktől, a «Népszavában» a következő újabb parancsot hirdette ki a szociáldemokrata kormány:

Reggel mindenki trombitaszóra ébred, pont 7 órakor. Aki trombitaszót nem hallja, magának tulajdonítsa a következményeket.

A kormány csak közös ebédéről gondoskodik. Azon mindenki pontosan tartozik megjelenni. A rendetlen felvonulás nem tűrhető. Össze kell sorakozni dupla rendben és a munkásmarseillaise éneklése közben megjelenni a lacikonyhában. Az éneklés nem lehet, mint zenészek mondani szokták: «forte» vagy pláne «fortissimo», (azaz magyarul: tulerős), hanem mérsékelt és tisztességtudó. Reggel és este mindenki úgy étkezik, ahogy jól esik. A szabadság tehát e tekintetben is teljesen biztosítva van.

A kormány rendeletei fölött vitatkozni, azokat magyarázni semmiféle előjárásnak és hatóságnak nem szabad. Csak azt szabad tenni, amit a kormány az egész népre hasznosnak talál és elrendel. A közérdek megköveteli, hogy a parancsnak vakon engedelmessédjék mindenki.

Egyszerűen árulásnak mondatik ki az, ha valaki azt gondolja, hogy joga van önmagáról gondoskodni. Az állam gondoskodik mindenről és mindenkiről. A szabad rendelkezés vagyon- és tőkegyűjtésre vezet; a gazdagság, jómód pedig a legveszedelmesebb megbontója az állami rendnek.

A kormány a köz érdekében valónak találta kezdetben, hogy a katonaságot és rendőrséget eltörölje, mert az arra fordított kiadások az állam bevételeinek több mint felét emésztették föl. Minthogy azonban a régi, romlott «polgári» világ csuf maradványai, mint: a fegyelemhiány, munkakerülés, fajtalanság és részegség nem szűnt még meg, sőt - hogy a tiszta valót állítsuk oda mindenki elé - még sokkal erősebben üti föl a fejét, mint a pénz- és földuzsora korában, a kormány a nép jóléte és biztonsága érdekében kénytelen volt a katonaság és rendőrség létszámát fokozatosan fölemelni, nevezetesen a rendőrséget a hajdani létszám tizszeresére fölemelni, hogy az új társadalmi rend biztos fönnállását megalapozza.

A létszám e fölemelése különben egészen természetes dolog is. Azok a feladatok, amiket eddig javarészt az egyes emberek végeztek el, ezentul a rendőrség nyakába zudultak. A folytonos ellenőrzés és nyilvántartás tehát tekintélyes rendőr csapatok, illetőleg ezredek fenntartását teszi szükségessé. A rendőrség írja össze a földet, az embereket, jószágot, házakat, lakásokat; ő ügyel a nép minden ügyes-bajos dolgára: egészségére, étkezésére, mulatságára, házasságára, alvására és tisztaságára, sőt - mint ezt ezuttal elrendeljük - a népesség mérsékelt szaporodására is. Mindezek a dolgok tehát érthetővé teszik azt, hogy a rendőrséget és katonaságot nem lehetett eltörölni, hanem éppenséggel meg kellett duplázni, sőt egyre tovább és tovább szaporítani.

A mindenféle vegyes tartalmu ujságokat, hirlapokat a kormány beszüntette. Minden nyomda az állam kezébe ment át, hogy így a népet megbízható hiradással láthassa el. Egyedül a «Népszava» maradt meg, mint a kormány hivatalos lapja. De ezt is csak rendeleteinek közlésére használja fel a kormány, hogy ezzel is csökkentse az állami kiadásokat. Egyéb hírek,

politikai, gazdasági és más szórakozásra való dolgok fölöslegesek. Ezek csak megtévesztik a népet. Megbolondítják és bizalmatlanná teszik az embereket. Az pedig veszedelmes dolog.

A családban a kormány székfoglalása óta nincsenek gyermekek és nincsenek aggok. Ezeknek az eltartása nagy teher volt a családfő nyakán. Ezt a terhet magára vállalta a nagylelkű új állam, amiért csak hálás lehet neki mindenki. A sok családtag eltartásának természetes következménye volt az elszegényedés és nyomor. Ez most már teljesen megszűnt. Felmerültek ugyanolyan vélemények, amelyekből elégedetlenségre lehetne következtetni, amennyiben voltak, akik azt mondták: családi élet nélkül, gyermekek nélkül nincs élet; hogy ilyen üres, vad életet csak a birkanyáj él; de hát az ilyen kifakadás csak egyes ostoba, elfogult emberek rut önzésére vall, akik nem az egész emberiségnek, hanem csak önmaguknak akarnak élni.

Az asszonyt egyenjogúvá tettük a férfival. Az új világban az asszony éppúgy házon kívül dolgozik, mint a férfi. Tehát nem rabszolga többé, nem kell többé tünnie a férfi zsarnokságát, szeszélyeit. A házaspár ezentul nem férj és feleségből áll, hanem két teljes egyenjogu, független szerződő félből, a kik elveik fenntartásával társulnak közös együttélésre. Ha meg-
unják egymást, felbontottnak tekintendő a szerződés, a házasság megszűnt és ki-ki megy a maga útjára. Világosabban kifejezve: más férfihoz, illetőleg más asszonyhoz.

Ez ellen is emelkedtek egyes önző hangok, amelyek szerint ez teljes erkölcstelenségre, a legvadabb fajtalanságra fog vezetni. De hát a mai világban, amelynek jelszava: «A munka becsülete», nem lehet ilyen aprólékos, kényes érzésekre tekintettel lenni. A szabadsággal nem fér össze, hogy bárkit akadályozzunk szabad elhatározásában, cselekvésében.

Az egyes emberek között levő nagy különbséget teljesen eltüntettük. A mágnást, polgárt és parasztot egyenlővé tettük azzal, hogy ma mindenki állami munkássá vált, úgy a miniszter, mint pedig az egyszerű utcaseprő. Mindenki egyforma fizetést kap, egyforma ideig dolgozik, egyformán öltözik és egyidőben alszik.

Az egész nemzetet így egy tömeggé forrasztottuk össze, közös munkára, közös célra teljesen összehoztunk minden rangú és rendű embert, amint népies nyelven mondani szokás: egy kalap alá fogtuk az egész világot. Nos és ez az «egy kalap alá való fogás» az a szimbólum (magyarul: jelkép), amely a testvériség és egyenlőség legtökéletesebb diadalának mondható.

A teljes egyenlőség megóvása céljából szükséges volt minden embert lefényképezni és megszámozni. Hiába mondják, hogy azt a régi időkben csak a rabokkal, illetőleg a vágóhidra kerülő barmokkal tették. Óriási a különbség a régi és az új idő között! Mig a régi világban a zsarnoki kény vezette erre az embereket, most a testvériség és egyenlőség szent igéje vezérel bennünket cselekedeteinkben.

A pénzt eltöröltük, mert az volt minden bajnak örökös kutforrása. (Vannak, akik azt mondják, hogy «elloptuk». Jámbor emberek! Az ilyeneket csak sajnálni lehet, mert nem tudják, mit beszélnek.) A pénz helyett papirosutalványokat osztottunk ki. Ily utalványra szolgáltat ki a népkonyha ebédet és az állami közraktár mindenféle cikket: ruhát, cipőt, sót, viksztet, petroléumot stb.

Az utalvány szelvényekből áll. Az egyes szelvényeket nem az utalvány tulajdonosa tépi ki, hanem az állami hivatalnok. Az összegyűjtött szelvényekből azután könnyen megtudható és ellenőrizhető, hogy ki hogyan él és mire költi a keresményét. Így a kormány a szelvények nyomán mindenről tud, a vesékbe is lát és így alapon biztosan szabályozhatja az állam kiadásait és bevételeit, szóval helyesen igazgathatja az egész emberi életet.

*

Amikor mindezeket felsoroltuk - így fejezi be rendeletét a «Népszava» - azt hisszük, hogy nincs senki, akinek a kormány bölcs és megfontolt intézkedései ellen a legkisebb kifogása is lehetne, hiszen minden parancsunkat - nem tagadjuk, sokat parancsolunk, de sok embernek sok tanácsra van is szüksége - a kormány a nagy vezérek, a szociáldemokrácia dicső apostolainak tanaiból vezeti le és minden rendeletünket, bármily szigorúnak tessék is első pillanatra: a szabadság, testvériség és egyenlőség legszentebb elve lengi át.

A kis Ilonka.

Mári asszonyomat váratlan nagy öröm érte. A kassai állami mosóintézetbe véletlenül egyik jó komája került felügyelőnek, aki szintén Várudvarról valósi ember volt és aki az intézet igazgatójánál kivitte, hogy három teljes napi szabadságot adtak Mári asszonynak, avégből, hogy kis leánykáját Temesvározt meglátogathassa. Szerette volna urát is Salgó-Tarjánban felkeresni, ez közelebb is esett Kassához, de hát arról a mosóintézet igazgatója, egy mogorva nyugalmazott őrnagy, hallani sem akart. Kétszeres kedvezményben nem lehet részesíteni senkit sem. Már azt is sokalta, amit Mári asszonynak adott.

Hát ezzel is megelégedett Mári asszony, amit adtak neki. Nagyboldogan sietett az állami rakárba, hogy a kis Iluskájának vásárfiát: babát és nyalánkságot vegyen. Hogy fog örülni a kis csöppség az édes anyjának, kit már egy esztendeje nem látott! Hát még a sok nyalánkságnak! Meg a kis francia babának!

Előre elgondolta Mári asszony, hogy azt fogja mondani az óvónőnek, aki persze előbb a fogadósobában beszél vele, mielőtt beeresztenék, hogy lepje meg az ő édes leányát, akis Ilust azzal a hirrel, hogy egy kedves nénike jött hozzá látogatóba. Hadd lássa azután, mily nagy szemeket fog mereszteni a kisleány, ha anyját meglátja, hogy fut hozzá, hogy öleli, csókolja, hogy fogja boldogan suttogni a fülbe: Én kedves, én édes jó anyám! hát mégis csak meglátogattál! Azt hittem, hogy már nem is szeretsz, hogy már el is felejtettél.

Felült tehát a vasutra Mári asszony. Mily hosszú az ut Kassától Temesvárig! Egy teljes napig tart. Csak az a jó, hogy nem kerül semmibe a vasuton való utazás, mert az összes vasutak régen az állam kezébe mentek át és minek szedjen az utazásért utalványszelvényeket az állam?

Ez csak annyi volna, mintha jobb zsebéből a bal zsebébe rakná azt a papirosszelvényt. Ennek pedig semmi értelme sincsen.

Azt látta Mári asszony, hogy a vasuton megszűntek a különböző osztályu: első, másod- és harmadosztályu kocsik. A kocsikról eltűntek a számok és a vagonok színéről is rögtön lehetett tudni, hogy új világban vagyunk. Az összes kocsik egyforma pirosra voltak festve. A szociáldemokrácia színére. Benn a kocsikban csupán egyszerű fapadok. A puha pamlagokat kidobták. Azok csak a régi világ elkényeztetett, lusta urainak valóak voltak.

Mily fölemelő és dicső látvány tárult az ember szeme elé, ha egy vasuti kocsiba belépett: a teljes egyenlőség és testvériség, de nemkülönben a szabadság is ütötte fel itt tanyáját. A vasut minisztere és vezérigazgatója mellett ül egy pájeszes, pinklis, piszkos lengyel zsidó, kegyetlen rossz füstöt eregetve kis lembergi makrapipájából a nagy urak orra alá; amott egy ékes aranygalléros generális mellett istentelen nagy cókmojkával egy városi kofa terpeszkedik és folyton noszogatja a «káplár» urat (nagyobb sarzsit nem ismert szegény pára), hogy vigyázzon a kardjára, mert mindig bögdösi vele az érzékeny oldalát; tovább egy munkafelügyelő cicázik pár csinos munkásleánnyal; a sarokban egy kis diák likört iszik és azután kártyázni kezd egy fehérenemű-utazóval. Mily tarka, érdekes kép! Az egyenlőség dicső képe.

Mári asszony azonban keveset törődik a cifra sokadalommal. Ő már ott volt gondolatban az ő kicsi édes Iluskájánál, már ölelte csókolta Istenem, gondolta magában, miért is nincs a vasutnak szárnya?

De hát késő este mégis megérkezett Temesvárra. Szegény asszony most hová forduljon, mit kezdjen? Az árvaházba ilyen későn már be nem eresztik, vendéglőbe meg nem ment volna a félvilágért sem. Ő becsületes asszony volt világeletében, az ő lába át nem lépi a korcsma küszöbét soha.

Minthogy pedig az utazó emberrel, az idegennel az új állam mit sem törődött, mert nem is volt érdemes, felénk sem néztek többé a franciák, angolok, amerikaiak, szóval a sűrű utazók; az állam nem tartotta szükségesnek az idegenek ellátásáról gondoskodni. Igaz, hogy az új kormány kénytelen volt bevallani, hogy a huszadik század végén, a csúf «polgári» korban szépen fellendült idegenforgalom számottevő anyagi hasznától elesett, ami az államnak nagyon fájt, de hát aki a szigorú ellenőrzésnek, pontos belajstromozásnak, lefényképezésnek nem akarja magát alávetni, az csücsüljön otthon, a vadak hazájában és ne tolakodjék be a művelt újvilágba.

Szegény Mária asszony így kénytelen volt az éjszakát a sétatér egy padján eltölteni. De hát mit bánta ő azt, amikor tudta, hogy másnap reggel láthatja kis leányát, Ilust! No meg nem is igen volt elkényeztetve, sokszor kellett neki büntetésből a kemény deszkán aludni az állami mosóintézetben, amikor még a régi felügyelő basáskodott a munkásnők fölött.

Végre felvirradt. Gyönyörű reggel volt. A nap teljes pompájában kelt fel az égen, a madarak csiripoltak a fákon, bokrokban, mintha az egész világ örülne jó Mária asszonynyal a mai szép, felejthetetlen, kedves napra.

Megkérdezte a járó-kelőktől, hogy merre van, messze van-e az az állami árvaház? Három ember kedvetlenül elment mellette, anélkül, hogy csak feleletre érdemesítette volna őt. De barátságatlan itt a nép Temesvárott, gondolta magában Mária asszony. Nem hiába, nem igazi magyar város az a Temesvár. Bezzeg Várudvar községben szívesen eligazította volna akárki, ha nem tudná benne a járást. Hej, pedig ha tudná jó Mária asszony, hogy milyen most az ő szülőföldjének a népe is, hogy mákszemnyit sem különbözik a temesvári némettől. Éppolyan kedvetlen, udvariatlan, durva. Kivetkőztették már az új világban az embert régi, barátságos formájából! A legderekből magyar embert is mogorvává, elégedetlenné, barátságatlanná tették.

Nagynehezen mégis csak odatalált, pár órai bolyongás után az árvaházba. Hogy szorongatta az ajándékot és a nyalánkságot kis bugyarában. Lesz öröm, de milyen öröm! Mint soha életében!

A kapu be volt zárva. Csöngetett.

Egy mord képű portás zugolódva nyitotta ki a nehéz kaput és nyers hangon kérde:

- Mit akar, asszonyság?

- Kis leányomat szeretném meglátogatni, komám uram - felelé szeliden a boldogságtól reszkető hangú Mária asszony.

- Én nem vagyok a kend komája, én állami portás vagyok - felelt büszkén a kapus.

- Hát bocsásson meg a megszólításért, portás uram és mondja meg, láthatom-e kis lányomat?

- Hogy hívják? - kérde kurtán a férfi.

- Nagy Iluskának, könyörgöm.

- Micsoda Iluska? Ilyen nevű leány nincs itt. Talán Ilona, vagy mi?

- Az, az - hebegett gyorsan Mária asszony. - Csakhogy mi otthon mindig csak Iluskának szólítottuk, instálom.

A kapus nem szólt többé egy szót sem. Intett Mária asszonynak, hogy lépjen be. Megmutatta neki, hogy hol van a fogadószoja. Várjon, amíg az óvónő ráér lejönni hozzá.

Hát várt, várt Mária asszony. Jó óra telt el, mire az óvónő megjelent. Nem volt az sem egy csöppet sem barátságos asszony. Arcvonásai nyersek, föllépése férfias, durva. Be sem várta Mária asszony köszönését, hanem, amint az ajtót kinyitotta, rögtön kijelenté:

- Ezeket a rongyokat hagyja itt. Ugye játék van benne a porontya számára? Azt nem szabad bevinni. A gyermekeket elkényeztetni szigorúan tilos...

Hej de belenyilalt ez a kemény szó Mária asszony szívének kellős közepébe.

No de sebj, csak lássa kis Ilonkáját.

De odabenn a gyermekjátószobában még keserűbb csalódás várt reá. A kis Ilonka nem ismert rá hirtelen az anyjára és amikor Mária asszony dédelgetni kezdé, csak az kérdezte:

- Hoztál-e nekem valamit anyám?

Többet semmit. Amikor látta, hogy az anya hallgat, hogy nem felel, viaszszaladt pajtásaihoz, tovább játszani a gyufaskatulyákkal, meg a kockákkal.

Mária asszony csak nézte-nézte kis lányát. Istenem. Már nem szereti!

Elfordították tőle a szívet. Már nem érzi, hogy ő az édes anyja; idegen neki, éppolyan, mint a szigorú óvónéni.

- Hát igazán nem szeretsz már, édes lelkem, Iluskám? - panaszkodék.

A kis lány nem is felelt szavára.

Mit csináljon a szegény asszony? Hangos, keserű zokogásba tört ki. Kétségbeesetten ölelte a hajdan szép, gömbölyű, pozsgás képű, most vézna, sápadt, beteges kis leányt. Szólni nem tudott, csak sirt, csak sirt.

Az ilyesmit persze nem volt szabad tőni állami intézetben. Ki is vezették rögtön Mária asszonyt.

Igy végződött az ő látogatása Ilonkánál, aminek pedig annyira, de annyira örült.

A fegyházban.

Ha az új szociáldemokrata államot a maga teljes mivoltában akarjuk megismerni, legjobb a központi fegyházat megnéznünk. Az egyesíti magában az új világ minden jó oldalát, egész berendezését, egész életét.

Mi pedig már azért is bepillantunk ebbe a példás intézetbe, mert felügyelője Jámbor Benő főtisztelendő uram, Várudvar község hajdani papja, akit a sors ide vetett, de aki csodálatosképpen sohasem zugolódik mostani élete ellen. Mintha a léleknek, az akaratérőnek is jutna valamelyes szerepe az emberi életben! A szociáldemokraták vezető apostola, Bebel, ugyan azt mondja: «Akárki, vagy akármi legyen az ember, csak a társadalom teszi azzá, ami. Azok a gondolatok, amik az ember fejében vannak, az ész, amely vezeti tetteit, csak a társadalom adománya. A korszellem nyomja az ember elméjébe a gondolatokat, az ésszt». De hát úgy látszik mégis, mintha nem sikerült volna a gondolatokat, az ésszt egyformává tenni minden embernél, mintha azonfelül a szívnek, a léleknek is jutna valamelyes beleszólása az emberek dolgaiba.

Például, hogy tudná jókedvvel, teljes odaadással elvégezni Jámbor főtisztelendő uram teendőit, ha eszén kívül nem rendelkeznek jó szív fölött is, amely azt sugja neki; szeresd felebarátodat, mint tenmagadat. És segíts rajta, ha bajban van.

A fegyház az új államnak egyik legfontosabb nevelő intézetévé vált. Sokkal jobbnak bizonyult, mint akármely iskola. Azért fel is merült az a kérdés, nem kellene-e az összes iskolákat egyszerűen becsukni és csupa fegyházat állítani. Azokban nevelni az ifjúságot hat éves korától 21 éves koráig.

Mert az állami intézetekben nevelkedő tanulóifjúság tulsok szabadságot élvez. Ha tanulását elvégezte délelőtt 8-12-ig és délután 2-6-ig (mert hát egyforma munkarend volt mindenütt, úgy künn az életben, mint az iskolában, sőt meglátják, hogy a fegyházban is), akkor szabadon rendelkezett ideje fölött minden ifju. Ennek pedig az volt a következménye, hogy csintalan-ságok elkövetésére, kártyázásra, dorbézolásra nyílt alkalma. Erre készítette az ifjúságot különösen az a körülmény, hogy egyforma tantárgyakat kellett mindenkinek tanulnia, egyforma kerti és egyéb munkát végeznie, akár van egynémelyiknek kedve hozzá, akár nincs. A történelmet és irodalmat, főképpen pedig a vallástanítást teljesen eltörölték az iskolákban, ahelyett különösen szoritották a számtant, a mértant, a föld- és természetrajzot, mint gyakorlati tudományokat és első sorban minden tanulónak szó szerint kellett bemagolnia Bebel, Marx és Lasalle, a szociálista főapostolok munkáit.

A szociális tudomány volt ezentul az ifjúság bibliája. Illetőleg annak kellett volna lenni. De hát a rakoncátlan ifjúságban úgy látszik még a régi világ gonosz apáinak vére csörgedezett, ezt a vért pedig semmiféle erőszakkal nem sikerült felhigitania, átalakitania és egyformává tenni a buzgó szociális kormányznak. Nem kellett az ifjaknak az a sok bölcsesség, amit rá akart tukmálni az új szociális állam. Sem teste, sem lelke nem kívánta.

Mi tagadás benne, épp úgy, mint a többi állami munkás, az ifjúság is csak immel-ámmal végezte dolgait, kedv és passzió nélkül. Minek is, hiszen amugy sem tudta egyik fiu sem, ha kikerül az életbe, hová osztják be: tanárnak-e, felügyelőnek vagy raktári munkásnak, esetleg utcaseprőnek. Főként, ha ennek a kérdésnek az eldöntését, mint a legtöbb esetben történni szokott, a sorshuzásra bízák.

Az ifjúság ezt a bizonytalan, vigasztalhatatlan jövőt látva maga előtt, ellustult, tökéletes nem-bánomságban ténfergett. Vigasztalást pedig a mulatságokban, csintevésekben, korcsmázásban és leányoknál keresett.

Ebből látszik, hogy a szociáldemokrata iskola nem állott a helyzet magaslatán; semmiképpen sem töltötte be fontos hivatását; annak a hivatásának nem felelt meg, hogy a jövő államának hasznos, munkás embereket neveljen. Azért nagyon is érthető dolog, ha a szociális kormány nagyobb súlyt vetett a fegyházakra, amelyekkel szebb eredményt ért el, amelyekben hasznosabb munkát végeztek a fegyencek. Ha mindjárt rabláncra is. Az nem jön számításba.

Nézzük meg tehát most már, hogy milyen is volt az állami központi fegyháznak, a szociális kormány új nevelő intézetének az élete.

Aki a kapun belép, az rögtön meggyőződik arról, hogy itt példás rend és fegyelem uralkodik. A kapunál négy ór áll; válogatott, megbízható emberek, élesen töltött, szuronyszegzett puskával.

A látogatókat két ór kíséri. De előbb bekötik a szemét a látogatónak, hogy a hosszú, kanyargó utvesztő folyosókat valahogy meg ne figyelje és el ne árulhassa a fegyház belső berendezését, amit esetleges szökésnél a fegyencek kihasználhatnának.

Pedig tömérdek sok a fegyenc, mert sajnos sok az elégedetlen, fékeveszett, gonosz ember. A kormány hiába fáradozik a nép érdekében: hiába biztosít mindenkinek munkát, lakást élelmezést, hiába tüntette el a nyomort és tetőhiányt, az emberek vágyai telhetetlenek. Minél többet kapnak, annál többet kívánnak.

A szabad munka, a szabad élet után követelőznek (pedig az ismét csak tőke- és földuzsorára, osztályuralomra, egyenlőtlenségre és így elégedetlenségre és nyomorra vezetne); alig van ember, aki ne erősítgetné folyton: - Jogom van a magam földjéhez, a magam házához, jószágához. Az állam mindezt ellopta tőlem, adja vissza. Adja vissza szabadságomat; régi, jobb életemet!

Az igaz, hogy hajdanában a fegyencnek, a rabnak jobb dolga volt, mint most a «szabad állami munkásnak», de hát a szociális kormány az ilyen kifakadást annak tulajdonította, hogy az emberiség nehezen érti meg az ő bölcsességét, mindenre kiterjedő figyelmét, gondos rendőri ellenőrzését.

Az elégedetlenkedők, a lázadók ellen pedig nem járhatott el másként, mint úgy, hogy bizonyos időre, 1-2-3 és több évre fegyházban nevelte őket. Ott mindenki beleszőpögtették a boldogító, nagy szociáldemokrata eszméket; nem tölcserrel igaz, hanem bottal és puskatusával. De hát jogában állott mindenkinek a szép szóra is hallgatni. Ime, nem a szabadság fölséges diadala volt ez?!

Hajdanában a jó magaviseletű, szorgalmas fegyenceket megjutalmazták; jobb, nekik kedvesebb munkára alkalmazták. Ma azonban mindenki egyformán tartozik robotolni délelőtt 8-12-ig, délután pedig 2-6-ig; jutalom pedig nem jár ki senkinek. A jutalmazás méregfogakat növesztene többi társában. Tanár, gazda és iparos egyaránt tartozott fát vágni, az udvart söpörni, a kanálist tisztítani, mihelyt az állami rend ellen vétkezve, belekerült a fegyházba.

Itt megtanulta mindenki a munkát tisztelni. És ez a fő. Ez az új állam biztos alapja.

Azonban hazudnánk, ha azt mondanók, hogy azért a fegyházban megelégedettség uralkodott. Nem, azt nem lehet mondani. De hogy Jámbor Benő tisztelendő, illetőleg most felügyelő ur mindenkit türelemre, kitartásra intett és hogy neki volt köszönhető, hogy elég ritkán fordultak elő véres verekedések és lázadások, szökések a fegyházban, az bizonyos.

Tehát csak ismételnünk kell most végül azt, amit már egyszer mondtunk, ami ellen azonban a szociáldemokraták erősen tiltakoznak, hogy: szép szóval, jó szóval többre megy az ember, mint erőszakkal és puskatussal.

Ismét Várudvaron.

Most, hogy körülnéztünk egy kicsit a nagyvilágba, térjünk vissza megint történetünk helyére, Várudvar községbe. Talán ott jobb állapotok vannak? Jobban megy az emberek sorsa, mint a nagyvilágban? Hiszen a falu népe szerényebb, kevesebbel elégszik meg. A városi ember mind urnak nézi magát; az követelő, kapzsi, elkényeztetett.

Mindent megtudunk a falu dolgairól, ha végighallgatjuk azt a páros beszédet, amit a község-házán bíró uram Böröcz Péter urammal folytatott.

- Én mondom kendnek, hogy az ellen nincs apelláta - mondja a bíró. - A nép nincs megelégedve kegyelmeddel, tehát le kell mondania a főfelügyelői állásról.

- De már abból nem lesz semmi! - kiáltá haragosan Böröcz uram. - A kormány engem támogat és ha a nép nincs megelégedve velem, elcsapom a népet. El én! Tehetem. Van hatalmam hozzá. A szociáldemokrata kormány védi a hátamat, mögöttem áll, az nem hagyja elveszni leghübb emberét.

- Hiába erősködik Böröcz uram - felelé a bíró.

- Kérem, én még mindig főfelügyelő vagyok, azért annak szólítson bíró ur, nem csak úgy paraszti módra - vágott vissza Böröcz uram.

- Már nekem mindegy, akárminek is gondolja magát kelmed, a való az, hogy a nép elcsapta...

- Engem? A nép? A ronda nép? - szakítá félbe a bírót Böröcz uram. - Hát fölér hozzám az a buta parasztnép? Olyan magasan állok fölötte mind a Sion hegye!

Ez a szép mondás azonban úgy látszik nem igen hozta ki a sodrából bíró uramat, mert egykedvű, nyugodt hangon folytatá:

- Kelmednek, mint szociáldemokrata kormányunk benfentes emberének tudnia kellene, hogy most a munkások választják felügyelőiket.

- Tudom - felelt dacosan Böröcz uram - de csak a felügyelőket; a főfelügyelőt a kormány nevezi ki. Ezt meg kegyelmednek kellene tudnia, bíró uram.

- Gondolja, hogy úgy van? - kérdé gunyosan a bíró, - ime lássa. Kikerestem a «Népszavá»-nak azt a számát, amelyben a kormánynak a különböző állások betöltésére vonatkozó rendelete megjelent. Olvassa el csak azt, amit vastagon aláhúztam.

Böröcz uramnak most már kezdett kicsit melege lenni. Érezte, hogy gyengén állt a szénája.

Megrökönyödve, haragtól kipirult arccal olvasta a következő passzust:

... 5. §. Előbbi rendelkezésünktől eltérőleg azt határoztuk el, hogy a népszabadság nagyobb tisztelete kedvéért ezentul a munkások maguk választják felügyelőiket és főfelügyelőiket is. Így minden munkás lehet felügyelő vagy főfelügyelő is. A rossz felügyelőket pedig nem kell tünnie a nyakán a népnek...

Tyü, ez veszedelmes pont. Egészen elkerülte Böröcz uram figyelmét. Nem igen olvasta az utóbbi időben a «Népszavát», mert unta már a sok rendeletet. Jobban elmulatott ő a korcsmában, a szép Rézival, az állami korcsmáros állami leányával. Mert Rézit, aki mint minden leány, állami munkás volt, csaposnak osztotta be a szociáldemokrata kormány tulajdon apjához. Méltányolta a korcsmáros régi érdemeit. Otthon hagyta.

- Miért esik meg rajtam ez a csufság? - pattant fel keserűen Böröcz uram.

- Azért, mert nem akarta maga tisztítani a csizmáját - felelé hidegvérrel a korcsmáros.

- Hát ki kívánhatja azt egy nemes embertől? Ha még csak gombot kellene felvarrni a nadrágra, azt megtenném, ha muszáj, de csizmát tisztítani, mit szólna hozzá az ősapám? Megfordulna még haló porában is.

- Azt hiszem, hogy ő nagyon keveset törődik kelmeddel; jól dolga van ott a mennyek országában, Böröcz uram. Bizonyára van saját pipája, csetneki dohányja és finom agara. Kelmedre pedig pipál az öreg ur, én mondom magának. - No de ezt már nem hallgathatta szó nélkül Böröcz uram. A bíró felé ugrott és bizonyára nyakon teremtette volna a község fejét; ha a bíró a kobakját, illetőleg a község fejét, az asztal alá nem dugta volna; ami nagyon célszerű mozdulatnak bizonyult, bár kevés hivatalos méltóság nyilvánult meg benne.

Kegyetlen csete-patéra került volna a sor, ha e pillanatban nem lép be a 7-ik számú vörös sapkás, aki rögtön tisztában volt a helyzettel és kaján örömmel, szó nélkül rávetette magát Böröcz uramra, fültövön csipte őt és miután leteperzte és jól megagyabugyálta, eközben ilyen nyájasságokat sugott a fülébe:

- Nesze neked beste-lelke! Most lakolsz gázságaidért A hátadból bördudát vágok! Alávaló, bitang, gazember!

Ne várjuk meg ennek a jelenetnek a végét, kellemetlen dolog az ilyesmit végignézni. Már azért is, mert ez gyászos világot vet a szociáldemokrácia rendre. Az ilyesmit lehetőleg el kell titkolnia, észre nem vennie az új állam igazi barátjainak, mint amilyenek mi vagyunk.

*

Tekintsünk szét a faluban.

Bebelnek, a nagy szociálista vezérnek nagy elvét, szinte teljes tökéletességgel vitték keresztül Várudvaron. Ez az elv így hangzik: «Minden munkának, mely hasznos a társadalomnak, egyenlő értéke van a társadalomra. Így a munkabérnek is egyenlőnek kell lenni.»

Micsoda foglalkozású emberek is voltak hát most a faluban? Legfelül, a község hegyében állott a bíró és a 12 vörössapkás. Azután következett (a most már elcsapott) főfelügyelő és négy felügyelő. A főfelügyelőnek feladata volt a felügyelőkre vigyázni. A felügyelők pedig a népre vigyáztak. A bírónak persze, mint a régi időkben is, édes kevés dolga akadt. Igazgatni kellett. Tudvalevő dolog azonban, hogy ezt a szót mindenki másképpen értelmezi és gyakorolja az életben.

A négy felügyelőnek fel volt osztva a munkaköre. Az egyik a mezei munkásokat vezette ki reggelenként négyes sorban, tehát szép rendben és a munkásmarsellaise hangjainál a mezőre. Ő fujta a riadót is reggel pont 7 órakor, amely összehívta a munkásokat. Mert hát tudni kell azt, hogy trombitát fujni már nem volt szűgyen az új világban. Az is munkaszámba ment. És minden munkát tisztelni, becsülni kell.

A másik felügyelő a lakások, jószágok, butorok, ruházat és egyéb házi dolgok összeírásával és nyilvántartásával volt megbízva.

A harmadik az általános tisztaságra: söprésre, kanális- és ároktisztogatásra ügyelt.

Végre a negyedik felügyelő a szellemi jólétre ügyelt. Ő írta össze az embereket természetük és hajlandóságuk szerint. Mindenki a megfelelő rubrikába került. A sok rubrikát két főcsoportra osztották: 1. a csökönyös munkásokra és 2. a mindenre használható munkásokra.

Ezek a nagy urakon kívül, már tudniillik a felügyelőkön és rendőrökön kívül, voltak a faluban közönséges munkások. Ezek voltak persze legnagyobb számban. Az igazság kedvéért azonban meg kell mondanunk, hogy azok a nagy urak, a felügyelők és rendőrök is csak

képzelték magukat uraknak. Mert hát «állami munkás» volt tulajdonképpen minden ember, kezdve a miniszteren, le az utolsó koldusig, minden teremtetten lélek, a koldus is az államnak és nem magamagának koldult. Kolduló állami munkás volt.

Ha őszinték akarunk lenni, be kell vallanunk, hogy valamelyes igazuk volt azoknak az elégedetleneknek, zugolódóknak, akik azt mondták, hogy az új világban az emberiséget csordának nézték, amelyet oda hajtottak, ahová a kormány jónak látta. Munkába, az etető vályuhoz, az utcára, mulatságra és az ágyba. Földjétől, pénzétől, családjától megfosztottak mindenkit. Nem csoda, ha nem egy ember azt mondta, hogy ez tiszta rablás, zsiványság, gyalázat.

De mi ne zugolódjunk. Várjuk be, míg teljes fényében felderül a szociáldemokrácia napja, amíg valóban egészen megteremtik az új rendet; akkor a szociáldemokrácia napja nemcsak fényt, de meleget is fog árasztani.

Minden kezdet nehéz. A kezdet nehézségein túl kell esni. Ha fájdalom és bánat árán is. Azután következik az igazi boldogság, a valódi szabadság! Minden jóra fordul.

Azért várjunk, csak várjunk türelemmel.

A munka becsülete.

Nincs furcsább dolog a világon, mint az emberiséget erőszakkal - boldogítani. De ostobább és veszedelmesebb dolog sincs ennél. Ezt hangoztatták az elégedetlenek. Meg is magyarázták, miért.

Hogy miért furcsa? - arról talán nem is kell sok szót vesztegetnünk. Börtönnel, rabláncsal, puskatusával még soha senkit sem tettek boldoggá. A szociáldemokraták megpróbálták. Ők tudnak fából vaskarikát is csinálni. Hogy mi lesz ennek a furcsa igyekezetnek a vége, azt majd meglátjátok.

Hogy ostoba is az emberiséget erőszakkal boldogítani? Lehet azt még kérdezni is? Hát nem egy ostoba, bolond ember mondhatja csak a felebarátjának: Cimborám, fogd be a szádat. Neked nincs semmi szavad. Csak a kormánynak van. Ha nem dolgozol, mint egy igába hajtott barom és zugolódni mersz, vigyázz, a hátadra ütök egy párat azzal a furkós bottal, meg a kard lapjával. Ha kell, így teszlek engedelmessé és aztán - boldoggá.

És hogy veszedelmes-e? Megmondjuk azt is, hogy miért veszedelmes. A közmondás is mondja, hogy az ember szerencséjének maga a kovácsa.

Aki dolgoz és becsületes, az feltétlenül boldogul. De, hát akkor hagyják is az embert a maga módja és kedve szerint boldogulni! Ahogy a lelke kívánja. A gazdát a mezőn, az iparost a műhelyben, a kereskedőt a boltban és ne gabalyítsák össze az egész emberiséget: borbélyból ne csináljanak generálist, gazdából gyári munkást, utcaseprőből egyetemi tanárt és fűtőből minisztert, szociálistából pedig okos embert, aki az egész világ dolgát igazgatja. Amihez pedig nem ért.

Mert, ha az embert megakadályozzák abban a természetadta hajlandóságában, hogy kedve szerint keresse meg a munkáját és jövője boldogságát, akkor az az ember sohasem lesz megelégedett, sohasem lesz munkaképes és legkevésbé lesz az ilyen ember boldog.

*

Hogy igaz-e az, amit az elégedetlenek mondtak, az talán legjobban kitetszik abból a levélből, amit Nagy Mihály uram Bodrogekőy Ákos uramnak irt Svájcba. Ez a levél így szőlt:

Tisztelt nagyságos uram!

Vége talán mégis kezébe kerül egy levelem és megtudja, hogy miként folynak idehaza a dolgok. Én a világról vajmi keveset tudok, úgy vagyunk itt bezárva, mint egy fegyházban, senkit nem eresztenek be és ki; csak annyit tudok, amennyit a «Népszavá»-ban olvasok és amiről feleségem és Ágnes leányom néhanapján ír. De hát voltaképpen az is elég, sőt untig elég is.

Azonban nem arról akarok írni, hanem arról, amit itt a gyárban tapasztaltam eddig. Előmunkás vagyok már, hát így sokszor van dolgom a felügyelővel, akitől nagyon cifra dolgokat hallottam. Bár magam is sejtettem már mindezt, csak hogy titkolták előttünk, munkások előtt.

A hivatalnokok és az igazgató folytonos reszketésben töltik napjaikat. Életük egy percig sem biztos. A munkások minden kedv és szorgalom nélkül dolgoznak, mind-mind kivétel nélkül és így nem maradt egyéb hátra, mint korbácskal rászorítani őket legalább valamelyes munka elvégzésére. Hogy milyen munkát végeznek az ilyen sanyargatott emberek, azt könnyű elgondolni. A parázs verekedés, vérontás, halálos csetepaték napirenden vannak minálunk. De hát erről nem tud senki a világon. Husz méter magas

salaksánccal vagyunk körülvéve; az egész gyár olyan, mint egy vár, azaz inkább mint egy fegyház. Nem tud ide bejönni senki sem. Nem lát ide senki. Csak az Uristen, aki talán végre mégis csak meg fog könyörölni rajtunk.

A minap egy munkás, aki velem együtt földesgazda volt valaha, a régi, boldog időben, odaállt az udvar közepén az igazgató elé és kalapját haragosan a földhöz vágva, elordította magát:

- Gazda voltam, becsületes gazdaember! Elvették a földemet, házamat, mindenemet. Aki engemet megfosztott nehéz munkámmal szerzett keresményemtől, a saját becsületes tulajdonomtól, az rosszabb az utonálló zshiványnál és rablók bandájánál!

Az igazgató nem tudott hirtelen felelni, oly gyorsan és váratlanul érte ez a támadás, de csakhamar összeszedte magát és a következő pillanatban e szavakkal:

- Gyalázod a mi kormányunkat, alávaló kutya?! - olyat vágott vasbotjával a munkás fejére, hogy az menten összerogyott.

De már akkor futott is az igazgató irodája felé, mert ha még egy percig ottmarad, hát darabokra tépik szét a műhelyekből százával kitódult munkások és a vaskohóba dobják.

Igy sem tudom, mily vége lesz ennek a dolognak.

A műhelyekben kezdettől fogva az volt jelszó:

- Mindig csak lassan, hogy társaink is lépést tarthassanak velünk. - A szorgalmat általában mindenki ostobaságnak tartja. De miért is lenne valaki szorgalmas, mikor semmi kedvezésben sem részesül a lustával szemben? Egy a fizettség. És a fizettségen kívül nem jár semmi. Sem elismerés, sem jutalom.

Igazgatónk, aki különben annyit ért a gyári munkához, mint a hajdu a harangöntéshez, azt szokta mondani (mert prédikálni kitünően tud, egyébhez sem konyit): - Más világot élünk most, egész új világot. Ezentul senkisé is kovácsa a saját szerencsésének, hanem oda van láncolva a többihez és csak azokkal együtt haladhat. Előnyöket nem tür meg az egyenlőség.

És ez a jámbor ember azt gondolja, hogy valami nagyon okosat mondott. Nem veszi észre, vagy eltitkolja, ha tudja, hogy szabad munka, szabad verseny nélkül nincs boldogulás; hogy a gondatlan, hanyag munka mily óriási kárt okozott már eddig is itt a gyárban, anyagban és gépekben! Szinte nem is hinné az ember.

A felügyelőtől tudom, hogy fele annyi munkát sem végez most a gyár, mint azelőtt és a jövedelem még a felénél is kisebb, mert a mi gép kikerül a gyárból, az mind silány, sőt javarészt egészen hasznavehetetlen.

Még egyéb «okos» dologra is tanított bennünket az igazgatónk, aki gyárigazgató létére egy kis szöveget nem tudna kovácsolni, azt mondta:

- Bebel, a nagy vezér azt tanítja, hogy az «erkölcsi környezet» elég lesz arra, hogy mindenki igyekezzék a munkában a másikat fölülmulni.

Nehezen tudta nekünk az igazgató és a felügyelő megmagyarázni, hogy mi az az erkölcsi környezet, mert hát kevés közöttünk a tanult ember. Végre azonban mégis megértették velünk: hogy az egyik munkás restelni fogja a másik előtt, ha amaz szorgalmasabban dolgozik és igyekezni fog a törekvőbbnek nyomába érni.

De hát azzal a kutya sem törődik itten. Bánja is a «környezetét» az a megszámozott, sanyargatott munkás! Tudja ő azt, hogy egyforma kedvetlenek vagyunk mindnyájan, mindenki csak annyi munkát végez, hogy meg ne fenyítsék szóval vagy bottal.

A munkának, szorgalomnak semmi jutalmát nem látja senki. Hasztalan iparkodik. Tovább nem ér senki és feljebb nem juthat senki. Marad 1 K 20 fillér utalványszelvényt napjára kikapó valami, vagy valaki és tovább semmi.

De azért az igazgató mindenkor hangoztatja:

- Az új világnak legnagyobb diadala, hogy becsületet szerezhetünk a munkának.

Hát én meg azt mondom, hogy sohasem volt még oly kevés becsülete a munkának mint most és tudom, hogy ennek borzasztó kavargodás és forradalom lesz a vége. Az oly szent igaz, mint hogy Nagy Mihály a nevem.

Többet most már nem írok. Örölnék, ha nagyságos uram is megtisztelné megint pár sorral. Talán tud valami hírt a falunkból. Azt szeretnék legjobban hallani.

Maradok jó egészséget kívánva, tisztelettel

Nagy Mihály.

A nagy titok.

Sok mindenféle helyen jártunk már. Legtöbbet időztünk persze kedves falunkban, Várudvaron. De megfordultunk több izben Salgótarjánban, a gyárban is, továbbá voltunk Mári asszonynál, a kassai mosóintézetben; Budapesten a fegyházban, ahol Jámbor Benő tisztelendő uram van; hallottunk hirt a központi áruházban varrogató Ágnesről és végül a Temesvárott az árvaházban synylődő szegény kis Ilonkáról, akit olyan nagyon furcsának talált az édesanyja: nem törődött a kis leánynyal senki. És a kis teremtésnek idegen volt már minden ember, még a saját édesanyja is. Meg sem csókolta, egy csöppet sem örült látásának. De a mi ennél is jobban fájt a szegény Mári asszonynak, ez az, hogy a kis leánykája lesoványodott, sápadt, vézna, beteg volt.

Istenem, csak valami nagyobb baja ne essék. Persze, most, hogy édes anyja nincs mellette, senki sem vigyáz rá, éjjel senki sem takarja be kicsi csupasz lábikóit. Mert a kis Ilus gyakran szokta ám lerugni magáról a takarót. És hüléstől, betegségtől sem óvja őt senki.

Keveset hallottunk azonban Józsiról, Nagy Mihály uram fiáról, a volt kovácslegényről. Hát bizony róla alig is van mondani valónk. Nem szelidült meg ez a gyerek és nem is fog meghunyászkodni soha. Az ő erős akaratát nem töri meg még a felügyelő korbácsa, de meg a rendőr puskatusa sem. Talán még a halál sem bir vele, olyan erős, nyakas legény ez a Józsi.

Hol a Dunaparton, hol meg a fegyházban töltötte idejét, aszerint, amint csendesebb vagy duhajabb volt a kedve.

Csak amikor idejéből pár percet szakithatott és Ágnesnek egy kis cédulára pár sort írhatott, akkor derült fel kissé az arca, akkor látszott meg rajta, hogy csak a kedvét rontották meg ennek a fiatal legénynek, de a szive azért még most is úgy érez, mint hajdan, amikor otthon volt, mikor szabad volt, amikor kedve szerint ölelhette a szép Ágnest és kedve szerint verte az izzó vasat a kovácsműhelyben.

Igy hát most már tudomást szereztünk minden jó emberünkről és csak egy helyre szeretném még elvezetni kedves olvasóimat, ha velem tartanak még egy kicsinység.

Elviszem magukat - és ne ijedjenek meg, ha kimondom a nagy szót - az új világ nagy minisztériumába. Oda én. Ahol minden rendeletet, parancsot megfogalmaznak, ahonnan munka, utalvány és boldogság árad ki; az új élet kiforrásához, a szociáldemokrata kormány szentélyébe.

A fegyház világa ugyan elég jó képet mutatott nekünk az új államról, azonban, ha teljesen meg akarjuk ismerni az új világot, annak intéző embereit is ismernünk kell; kell, hogy beletekintsünk azok veséjébe is. A kormány is az utalványszelvények után ismeri meg embereit, munkásait, illetőleg azok természetét, kedvét, gyomrát és veséit. (Talán emlékeznek kedves olvasóim arra, hogy megemlítettük, miszerint az elfogyasztott utalványszelvények alapján igazgatta az új kormány az emberek összes dolgait.)

Ne kertetünk sokat, hanem lépünk be egyenesen a kormányzó hivatalos szobájába. Mert hát a minisztérium élén kormányzó állt, akinek kénye-kedvétől függ minden halandó sorsa. Igaz, hogy a kormányzó valójában szintén nem volt más, mint állami munkás, ő is délelőtt 8-12-ig és délután 2-6-ig dolgozott és fizetésképen neki is csak 1 K 20 fillér értékű utalvány járt ki; ő neki magának kellett szintén cipőit tisztogatni és nadrággombjait felvarni; de hát hatalmas, nagy ember volt mégis, akinek kezébe millióknak a sorsa volt letéve.

Bátran beléphetünk hozzá. Nem kell bejelentenünk a látogatásunkat. Az új világban minden ajtó, ablak tárva-nyitva volt. (A börtönök is. Azok legkivált.)

És különben is egyszerűen élt a kormányzó ur, mert másképp nem is volt neki szabad. Asztalból, pár székből és egy diványból áll hivatalos helyiségének összes butorzata. A divány felett Bebel szociálista apostol képe, a sarokban a másik apostol, Marxnak sárga agyagszobra. (Márványból már nem készült az új világban szobor, mert az «uri» anyag volt.)

Nem kell tehát restelkednünk, hogy egyszerű, szegény emberek vagyunk. Az egyenlőség dicső szele fujt itt is ebben a szobában.

Hallgassuk meg, hogy miről esik szó a kormányzó ur és titkárja között. A titkár kezdi:

- Kormányzó! - így szólítja meg egyszerűen, mert urat nem ismernek már az újvilágban. - Kormányzó! - ismétli szavát a titkár - nem jól áll a szénánk.

- Magam is veszem észre, titkár - felelé hivatalos bánattal a kormányzó. Mert hát kötelessége volt bánkódni az emberiség sorsa fölött délelőtt 8-12-ig és délután 2-6-ig.

- Minden tervünk dugába dől. Éppen annak az ellenkezője sül ki minden dologból, amit mi csinálunk és amit elrendelünk, mint amit akarunk - folytatá a titkár.

- Szomorú való - hagyá helyben a kormányzó, akinek különben a legkisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy a néppel igazában törődjék. Volt szép állása, szépen megszédte magát. Tőle ugyan tönkre is mehet a nép. Mit bánja ő azt! Csak álljon tovább is az új világ. Ez a fődolog!

- A rend egyre jobban bomlik, dacára annak, hogy most már harmincszor annyi rendőrünk van, mint hajdanában volt. A véres verekedések, csatározások egyre folynak. A munkának semmi becse, semmi eredménye. Az emberek kedvetlenek, dologtalanok, pedig boldogokká, munkásakká akartuk őket tenni.

- Ez a régi kor átka - nyögé a kormányzó. - Nem tudunk megszabadulni a sötét, gyászos múlttól. A nyakunkba szakadt annak minden baja, veszedelme. A mezei gazdálkodás megakadt; a gyárból silány dolgok kerülnek ki; a kereskedelem teljesen pang, mióta mi igazgatjuk a világot; az emberek zugolódnak, lázonganak.

- Biz mindezt nem lehet eltitkolni. Dehát erélyes kézzel segíteni kell a bajon. És lehet is - hangoztatta fennszóval a titkár.

- Hogyan? - kérdé feszült figyelemmel a kormányzó, felkelve székéről, hogy közelebb jusson kedves emberéhez, jobb kezéhez, eszéhez; hogy jobban hallja a megváltó szöveget.

- Egyszerű a dolog. Valóságos Kolumbusz tojás. El kell törölni az iskolákat, illetőleg minden iskolát fegyházzá kell átalakítani - volt a titkár válasza.

- Az nehezen fog sikerülni - mondá panaszos hangon a kormányzó. - Nagyon elkényeztettük eddig az embereket.

- Persze, hogy elkényeztettük őket. Hiszen éppen ez volt a mi legnagyobb hibánk. De ezt jóvá lehet tenni. És kell is. Még pedig mielőbb, mert különben a fejünkre szakad az egész új világ. Az állam jövedelme folyton csappan, ma-holnap nem tudjuk kiszolgáltatni már az ebéd porció felét sem, az árutárakból elfogynak a cikkek, nincs ruhánk, nincs élelmi szerünk és nincs - tekintélyünk. Ez a legnagyobb baj: nincs tekintélyünk. Már a hivatalnokok és felügyelők is lanyhán végzik teendőiket. Nem igen hallgatnak ránk. Azt teszik, amit jónak látnak. Senkisé meg az állam nagy érdekét. Sőt, hogy őszinte legyek, azt veszem észre, hogy mindenki - nem talállok erre alkalmasabb szót - füttyöl miránk, az új államra.

- De nem oda Buda! - kiáltá most fel hivatalos erélylyel és bátorsággal a kormányzó, akinek kivételesen gondolata támadt. - Mi füttyölünk a népre; azután is, mint eddig volt és a népnek kell táncolni a mi füttyülésünkre. Elfogadom a javaslatát titkár; üljön le és fogalmazzon meg tüstént egy szigorú rendeletet, amelyben kijelenti, illetőleg kijelentjük, hogy az iskolákat

egyszersmindenkorra beszüntetjük és százával-ezrével állítunk egyszerre az ország minden vidékén, minden városában, falujában fegyházakat, hogy a szociáldemokrácia dicső elveinek végleges és maradandó diadalt szerezzünk!

A titkár úgy tett, ahogy feljebbvalója parancsolta, illetőleg igazában, ahogy azt ő maga akarta. Végre mégis csak erélylyel kell hozzálátni az emberiség boldogításához.

Ime így megtudtunk egy nagy titkot. Azt, hogy a kormány maga sem bizott már dolgában. Kétségbe volt esve.

De hát nem látta ő jó előre azt, amivel minden ember a legelső percben is már tisztában volt?

Nem, őt, az új kormányt, a gondviselés küldte az emberiség boldogítására és ezt a föladatát becsülettel el is kell végeznie. Ha törik, ha szakad.

A csizmaháboru.

A nap, mielőtt estenden letűnnék a láthatárról, még egy utolsót mosolyog, sugarait elárasztja az egész vidékre és ezután piros arccal eltávozik a határon, másnap reggelig.

Nem tehetek róla, de rögtön ez a természeti kép jut eszembe, amikor el kell mondanom Böröcz Péter uram, volt községi főmunkafelügyelő történetének a folytatását, talán már a végét is, amely - mint az élet maga - szomorú is, vig is.

Mielőtt azonban ebbe belefognék, meg kell emlékezmem a «Népszavának» legutóbb megjelent rendeletéről, amely méltó feltűnést keltett Várudvaron.

A rendelet így szólt:

- A kormány az emberi szabadság teljes megóvása céljából a szociáldemokrácia lánglelkű apostolainak tanai alapján a teljes szabadságot rendelte el nemcsak a köz terén, hanem a családi, a házasságban is. Olyformán, hogy házasságot bármikor lehet kötni és bármikor fel is lehet bontani. Ha két ember, egy himnemű és egy nőnemű, összeáll, akkor kész a házasság, ha faképnél hagyják egymást, fel van bontva a házasság.

Ennek az igazán a szabadság dicső szelétől átlengett rendeletünknek azonban volt egy hibája a gyakorlatban. Ezt most sajnálattal vesszük észre. Ez a hiba az ugynevezett népesedési mozgalomban nyilvánul, amely nem más, mint népies nyelven kifejezve: az emberiségnek minden várakozáson felül való gyors, mondhatni ijesztő szaporodása. (Ami nem csoda, mert mindenki abban bizakodik, hogy majd eltartja az állam a házasság következményeit, azaz a gyerekeket).

Minthogy pedig az ilyen mozgalom alkalmas arra, hogy az új államot alapjában megingassa, mert a mértéktelen szaporodás nyomában nélkülözés és nyomor jár, a kormány komolyan fontolóra vette, hogy mi legyen a teendője.

Már most abból a gondolatból kiindulva, hogy a kormány figyelmének, gondozásának és befolyásának ki kell terjednie az emberiség minden tevékenységeire, tehát az ugynevezett népesedési mozgalomra is, annak a kellő korlátokban való tartása céljából elrendeli:

1. Hogy a házasságot ezentul senkinek sem ajánlja.
2. Hogy felkéri a házasságfeleket, hogy gondoljanak az állam, az egész emberiség érdekére, amikor együttélés céljából összeállanak.
3. A legszebb állampolgári (illetőleg állammunkási) erény a gonosz indulatok megfékezése, különösen, ha azoknak következményei az államot terhelik.

Igy szólt a rendelet.

*

Azt hiszem Böröcz Péter uram eddigi működését nem bélyegezhetjük meg jobban, mint hogyha bevalljuk, hogy Várudvar községben ő állott a népesedési mozgalom élére.

Hogy ez tisztán az ő vérmes természetének volt-e tulajdonítható vagy pedig volt-e abban része a kormány első bölcs, most visszazírt rendeletének és a korcsmáros szép leányának, a gömbölyű Rézinek a csaposnak is, azt az ügy kényes voltára való tekintettel valószínűleg sohasem fogja senkisem kideríteni. De hogy Böröcz uramnak ez a magatartása egyenesen államellenes volt, azt mindenki látta.

Igy hát Böröcz uram akarva, nem akarva, már régen szálla volt a szociáldemokrata kormány szemében, bár a kormány különben egyéb téren kifejtett tevékenységét készségesen elismerte.

A kormánynyal való meghasonlásnak természetes következménye volt azután az, hogy Böröcz uramra nem végződött kedvezően a csizma-ügy. Kedves olvasóim talán emlékszenek még rá, hogy miből áll az a csizma-ügy. Ha nem, hát visszaidézem emlékezetükbe rövidesen, azzal, ha a 7-es számú vörössapkásra hivatkozom, aki nem volt hajlandó Böröcz uram csizmáit pucolni. Ennek az állami ügynek (igen kérem, csizmapucolás is állami munka, tehát állami ügy is volt) az lett a vége, hogy a vörös sapkás elagyabugyálta Böröcz uramat, aki ennek következtében elvesztette minden tekintélyét. Az egész falu tudott erről a nevezetes állami ügyről.

Azután meg, ha valamely mérges eszmét beleplántálnak az emberi szivbe, az gyorsan terjed, mint a futótűz. Így volt a Böröcz uram csizmájával is. A nép éktelen dühbe tört ki, amikor meghallotta, hogy Böröcz uram semmiképen sem hajlandó csizmáját megpucolni. A nyakas ember azt mondta: Inkább meghal, de nemes emberen ily szégyenfolt nem fog esni. (Ugy látszik a suvikszra gondolt.)

Még azzal sem törődött Böröcz uram, hogy ezzel is, mint a népesedési mozgalommal tulajdonképen egyenesen szembekerült a szociális állammal, amely mindenféle munkára mindenkit kötelez, amely államnak sarkelve az, hogy a kormányzó, a miniszterek és minden rendű és rangu hivatalnok ép úgy tartozik cipőt tisztítani, szobáját kisöpörni, a reggelinél és vacsoránál használt konyhaedényt lemosogatni és letörölgetni, ruháját megfoldozni stb., mint a legegyszerűbb munkás, mondjuk a kéményseprő vagy a zsákhordó. Így persze a felügyelő is.

Böröcz uram azonban fölötte nyakas ember volt. Vegyék inkább az életét, de a csizmájához - tisztogatás irányában - nem nyul soha.

Az ilyen nyakasságnak természetesen megvannak azután a maga szomoru következményei. Különösen pedig voltak az új szociáldemokrata világban. Fegyveres erővel akarták kényszeríteni Böröcz uramat a csizmatisztogatásra. De Böröcz uram még akkor sem engedett. Folyton arra hivatkozott, hogy biztos tudomása szerint a kormányzó és a miniszterek is tartanak házi rabszolgát (értsd: szolgát, aki cipőiket tisztítja), tehát neki is, a kormány helyi képviselőjének is joga van hozzá. (Böröcz uram, mint látjuk, körömszakadtáig ragaszkodott ahhoz a gondolathoz, hogy ő még mindig főfelügyelője a községnek.)

Amikor pedig látta, hogy négy vörössapkást küldenek a megfélemezésére, a korcsmába menekült, elzárta, eltorlaszolta a nagy, vastag ajtót, előkerített egy régi kovás-taplós flintát és támadó állásba helyezkedett a nagy ivóban. Az ő nemesi becsületéhez csak a holt testén át juthatnak! - azt kiáltotta. Ő nem enged nemesi büszkeségéből, még ha az egész armádiát is küldik ellene.

Rézi, a kedves Rézi, persze a pártjára állt; a sulyos mángorlófát ragadta meg és miként hajdanta a vitéz amazonok, ő is harcra készen várta, villogó tekintettel, feszülő izmokkal a támadó zsoldoshadat. Nem akarom részletesen leírni azt a csetepatét, ami azután kifejlődött. Szakadt az ajtó, ropogtak a puskák, káromkodtak a rendőrök, ordított Böröcz uram, Rézi pedig folyton azt kiáltotta: Rajta, rajta! Ne hagyd magad Péter!

Elég talán ebből ennyi is. Csak azt jegyzem meg, hogy a község történetében ezt az eseményt a csizmaháboru névvel illetik, amelyet semmilyen várudvari ember nem felejtett el soha; továbbá megemlítem még azt is, hogy persze az egésznek szörnyű kudarccal lett a vége, már mint Böröcz uram részéről. Elfogták, megkötözték, becsukták.

A bíró kemény büntetést mért a lázadóra. Meghagyta neki a szociáldemokrata kormány nevében, hogy következő vasárnap délelőttjén a falu egész népének a szemeláttára a piac közepén tisztítsa meg a csizmáját. Még pedig rendesen, fényesen.

Hát persze abból nem lett semmi. Böröcz uram ordított, mint egy megdühödt farkas, amikor puskatussal rá akarták szorítani a munkára. De nem mozdította meg a kezét. Törjék kerékbe, zuzzák szét a koponyáját, de csizmát nem pucol soha! Az öregapja sem végzett ilyen gyalázatos munkát.

Igy végre nem maradt egyéb hátra, mint a veszedelmes embert oda toloncoltatni, ahová végre minden ember kerül, ahol minden jóra fordul, ahol a nemes erkölcsök örökös kutforrása van, az állami fegyházba.

Az új világ kezd bomlani.

Már az eddig elmondottakból is láttuk, hogy az új világ kissé ingadozó alapon épült fel. Az emberek egyenlőségére, a fegyházra, a kard élére és a puskatusra alapították. Nem számoltak a szociáldemokrata apostolok azzal, hogy ahány ember, annyi a természet; ahány fej, annyi a vágy és remény; ahány ház annyi a szokás. Azután meg hiába, az ember nem arra született, hogy kommandóra dolgozzon s azt csinálja, egész életében, amit mások jónak látnak. Végül pedig kellemesebb tartózkodási helyet is ismer az emberiség a fegyháznál. Arról nem is szólva, hogy a puska és kard láttára nem támad az emberben munka- és életkedv; sem öröm és boldogság nem fakad csattogására.

Az első ijesztő dolog, amit a szociáldemokrata kormány érthető rémülettel észrevett, az volt, hogy az ő rendőri felügyelet alatt végzett mezeti, gyári és egyéb munkája nem ér egy fabatkát sem. A föld a hanyag munka és gondozás mellett már egy harmadát sem adta ki az előbbi termésének; a gyárakból teljesen hasznavehetetlen gépek és fegyverek kerültek ki; a kereskedelem végső napjait élte; minden elevenség, kedv és életöröm megszűnt az emberekben, panasz, elkeseredés és zugolódás hallatszott mindenünnen. Mindenki huzódott a munkától, csak kényszerítve dolgoztak az emberek és ami keveset mégis végeztek, abban nem volt semmi köszönet.

Azonban nagyobb veszedelem is mutatkozott. A szorgalmas, törekvő emberek mind megszöktek külföldre, főleg Amerikába, ahol nem kell rendőri felügyelet mellett dolgozni, ahová még nem jutott el a szociáldemokrácia boldogító maszlagja, illetőleg ahonnan kiutasítottak minden felforgató bolondot. Igen, Amerikában annak tartották a szociáldemokrácia nemes bajnokait: bolondoknak.

A kivándorlók leginkább szorgalmas munkásokból álltak, de a más foglalkozású ember is, aki valami hasznosat tehetett volna az államnak, mint a mérnökök, építésszek, orvosok és tanárok is mind sorban itthagyták ezt az annyira földicsért szociális országot. Felesleges talán mondanunk, hogy az írók és papok is, tehát az emberiségnek az a része, amely szellemi és erkölcsi táplálékkal látja el a világot, szintén vándorbotot vett a kezébe. Hogyne, mikor rájok nem volt szüksége senkinek sem. Minek az új világnak szellemi és erkölcsi táplálék? Nem elég az állam ebédporciója és a «Népszava» rendeletei? Az ilyesmi táplálja igazán a népet, az tartja fenn az életet, az erkölcsöt, illetőleg a szép rendet, amely örömet, boldogságot, megelégedést áraszt, amely minden fennállásnak, megmaradásnak egyedüli biztos alapja.

Menjenek csak. Vándoroljanak ki. Pusztuljon a férgese! - mondotta a kormány. Nem tartóztatta vissza ezeket a fenhéjázó, büszke, elégedetlen, ostoba embereket.

De már gondolkodóba esett, amikor észrevette, hogy az általa boldogított hivatalnokok és a szorgalmas munkások is felszedték a sátorfájukat és tömegesen kiszöktek a határon.

Egyenesen megrökönyödött azonban, amikor látnia kellett, hogy azok közül is, akikre legnagyobb szüksége volt, akik nélkül rombadól egykettőre a «boldog új világ»: a rendőrök és katonák közül is sokan faképnél hagyták a szociáldemokrata kormányt, mert már megelégtettek a folytonos szolgálatot, állandó verekedést, csatározást napi 1 korona 20 fillér utalványszelvénnyel (a mi katonai fizetés) mellett. És még nem is a közlegények futottak meg, hanem leginkább a legjóravalóbb tisztek, kapitányok és generálisok. Sőt a honvédelemügyi minisztert is szökésen kapták már. De visszahozták és fegyházba csukták.

A népet pedig a rendőri felügyelet mellett végzett munka és ugyanugy lefolyó ebédelés és otthoni élet mellett főként elkésztette még az is, hogy még vasárnap sem tehetette azt, ami neki jól esett. Akkor is a rendőrök rendelkeztek vele. A templomba nem mehetett a gazda, nem volt isteni tisztelet, prédikáció, mert nem volt pap és nem volt templom sem.

Bizony úgy van, nem volt templom sem. A templomból raktárt csináltak Várudvaron. Ott voltak felhalmozva az élelmi cikkek, a ruhák; ott volt az állami mézársház a régi oltár helyén és fenn a szószékről az ujonnan választott munkafelügyelő rendelkezett a néppel, hangos parancsszóval, vagy trombita-szóval.

A templomban (ez volt a legnagyobb helyiség a faluban) tartották a kormány által elrendelt heti népgyűléseket is. Végül az állami táncmulatságok rendezésére is legalkalmasabbnak bizonyult a komoly hangulatot árasztó Istenháza, amelyben a legények nem mertek annyira fickándozni, mint hajdan a korcsmában.

Még valamit kell megemlítenünk, amiről pedig majd megfeledkeztünk. Azt, hogy az új világban ingyenes volt az igazságszolgáltatás. A bírók, ügyvédek ingyen rendezték el az emberek ügyes-bajos dolgait. Panasz, baj pedig volt elég. De sajnos, igaz az is, hogy valójában igazat nem kapott senki, mert a bírák és ügyvédek is állami hivatalnokok voltak, akik mint az egyszerű munkások, 1 K 20 fillér utalványszelvénnyel együtt ültek törvényt délelőtt 8-12-ig és délután 2-6-ig. Persze mindig úgy, ahogy az állam érdekének megfelelt. Pör tehát volt elég, de igazság kevés. Mindig az államnak volt igaza. Ez volt a főszabály, a főtörvény, melynek mindenkinek alá kellett rendelni kisebb-nagyobb sérelmeit, bajait, szenvedéseit.

Aggasztó dolognak látta a kormány azt, hogy a raktári tisztviselők nem sáfárkodnak úgy a rájuk bízott holmival: élelmi cikkekkel, ruházattal, mint az állam magas érdekének megfelelt volna. Barátaiknak, jóismerőseiknek kedveztek, jó holmit adtak nekik; ismeretleneknek pedig a szemétárut. És még hamis mértékkel is mértek, hogy így pótolják azt, ha barátaiknak vagy a saját zsebükhöz kedveztek.

Később pedig, amikor észrevették a hivatalnokok, hogy minden rend kezd rohamosan bomlani, elsősorban önmagukra gondoltak - hiába, minden szentnek maga felé hajlik a keze - és csentek-loptak, ahol csak tudtak: utalványigazolványt, élelmicikket és ruhákat egyaránt. Hej, de megszédte magát egynémelyik a «becsületes» új szociális világban!

A vagyonfelosztó bizottság nem járt el már úgy, mint hajdan. Nem a sorsolásra bízta, hogy kinek mely ház, milyen hely jusson. Magának kaparintotta meg minden bizottsági tag azt a házat, ami neki legbecsesebbnek tetszett.

Ez persze nem ment simán, mert végre is az ember nem szívesen hagyja ott megszokott helyét. Véres tusák, verekedések jártak ennek az erőszakos foglalásnak a nyomában, úgy hogy a békétlenkedőkkel megteltek nemcsak az összes állami fegyházak, hanem az állami középületek pincéi, a raktárak és egyéb helyiségek is.

Ilyformán nem maradt más hátra, mint a rendőrséget és a katonaságot egyre szaporítani és folytonosan készenlétben tartani. Azonban ez sem volt valami nagyon megbízható dolog, mert a kormány sűrűn kapott értesítést, hogy a katonaság is elkezd már fosztogatni, rabolni, mert csak így tudja elvégezni szakadatlan nappali, éjjeli nehéz munkáját, lopott jószág és lopott bor mellett.

Végleg elkésztette pedig a népet az, amikor a kormány az elégedetlenség elfojtására, minden második nap elvonta a munkásoktól az ebédet és egy hónap tartamára kemény fekhelyet rendelt el az egész országban.

Akkor már betelt a keserűség pohara. Ezt már nem tűrhette senki. Egy csapásra felbomlott minden rend. A nép fellázadt.

A munkások ellenforradalma.

A szociáldemokraták forradalmi uton erőszakolták rá az emberiségre az ő boldogító tanaikat; nem csoda hát, ha a nép, a nagy munkástömeg, amelyet testéből, lelkéből, birtokából, minde-néből kiforgattak, hasonló fegyverhez nyult: a mindent felduló forradalomhoz.

Hiába, úgy volt és úgy lesz az mindig: aki szelet vet, vihart arat. Amilyen az adjon Isten, olyan a fogadj Isten. A gonoszság, az erőszak önmagában rejti pusztulásának, halálának csiráit.

A szociáldemokrácia hangosan hirdette, hogy célja az emberi boldogság, az örök béke megteremtése. És mit ért el? Teljes boldogtalanságot, forradalmi békétlenséget. Miért? Mert nem ismerte vagy nem akarta ismerni azt az egyszerű, de örökérvényű nagy életigazságot, hogy: erőszakkal boldogítani senkit sem lehet.

És nem számolt az ember egyik kipusztíthatatlan vágyával és ösztönével, azzal, hogy az ember ember akar maradni, azaz önálló, a maga földjével, jószágával és főként személyével szabadon rendelkező teremtménye az Ur Istennek, amely nincs szolgaságra, elnyomásra, sanyar-gatásra, hanem önálló munkára, nemes versenyre és szabadságra teremtve.

Hogy célját elérje a szociáldemokrácia, hirdette ugyan a gondolat szabadságát, de minden rendeletének tettének éppen a szabadság teljes elfojtása lett a vége. Aki a kormány dolgát csak egy parányi rosszaló szóval merte illetni, az a következő pillanatban már a fegyházban ült és gondolhatott a szociálista szólásszabadság és a gondolatszabadság fölött.

A mikor pedig a jó szociálista urak, akik az utalványszelvények alapján intézték az ország dolgát, akik az emberekkel nem mint emberekkel, hanem mint megszámozott és ellajstro-mozott munkagépekkel számoltak, amely gépek csak az állam számára és nem önmaguknak dolgoznak, amikor ezek az urak észrevették, hogy hátrafelé sül el a puskájuk, hogy éppen annak az ellenkezőjéhez értek, mint amit elérni akartak, akkor azután kémeket küldtek ki minden faluba, hogy az elégedetlenségről idejekorán hírt kapjanak és azt csirájában elfojtsák. Spionokkal és besugókkal dolgoztak. Persze akkor is a szabadság szent nevében.

Az egész ország egy nagy fegyházzá változott át. Fogoly volt az ember otthonában, lakásá-ban, fogoly munkájában, rab még étkezése és mulatsága közben is.

«A munka becsülete» helyett általános henyélés és dologtalanság kapott lábra. Senkinek sem volt kedve dolgozni, mert nem volt miért, kiért. A család szétkergetve, minden rokoni kötelék széttépve, az iskolák és vallás eltörülve. Csak a fegyházak virultak. De ezek aztán - nagyon!

Hajdan csak a raboknak jelölték ki a celláikat, oduikat, amelyekben élniök, synylódníök kellett, ma minden embernek, minden «szabad állami munkásnak» kijelölték a házi fegyházát. Mert ezek nem voltak lakások. Ott ódöngött folyton a porta körül a rendőr. Az fegyház volt és semmi más.

A kormány még tovább ment. Amikor látta, hogy a föld és gyárak termelése az előbbi terme-lés egyharmadánál is lejjebb szállt, a tanuló ifjakat és aggokat is be akarta fogni munkába. Ez a tette már világosan elárulta, hogy nem tudja, mit cselekszik, illetőleg, hogy mittevő legyen. Kapkodott már az utolsó szalmaszál után, hogy megmentse a szociáldemokrata államot a vég-pusztulástól.

A munkára és a jászolhoz (ebédhez) úgy kergette a munkástömeget, mint a birkanyáját szokás a legelőre, csakhogy nem tilinkóval, hanem trombitával és puskatussal.

Egyforma ruhát kapott mindenki. Persze szürkét, mint hajdan a rabok.

De a régi időben a raboknak mégis jobb dolguk volt. Mert a régi időben megmaradt a raboknak az a reményük, hogy előbb-utóbb kiszabadulnak a börtönből. A szociálisták nagy, országos fegyházából azonban nem volt szabadulás soha! A műveltség, tudomány, művészet, ügyesség, szorgalom teljesen eltűnt.

A szabad verseny egészen ki volt zárva, kiöltek az emberből minden nemesebb törekvést, buzgalmat.

Az ifjuság elaljasodott, mert cél nélkül ödögött a nevelőintézetekben. Léhaságokra: borra, lányokra adta a fejét. Teljes erkölcsi rothadásba sülyedt. Nem csoda ilyformán, ha fegyházzá kellett átváltoztatni a nevelőintézeteket.

A földet senki sem művelte gonddal, szeretettel. Azért elparlagosodott, elgazosodott az. A tökéletes pusztulás képét mutatta az egész világ.

*

Álljunk csak meg egy kicsinyt.

Kérdezzük meg az «új világ» vezéreitől, apostolaitól, hogy sohasem néztek maguk körül nyitott szemmel? Nem látták, nem tudták azt, hogy az emberiség éltető eleme a szabad munka, a szabad élet, a szabad cselekvés?

Vakok voltak ők mindenha, vakok és süketek? Nem hallották meg soha a kisember szavát: Adjatok nekem földet és hagyjatok szabadon dolgozni, élni és én a világtól nem kívánok mást! Boldog ember leszek. Nem tudták azt, hogy a családot, azt a legszebb, legszentebb köteléket, a boldog együttélést nem királyok, nem törvények és nem rendeletek csinálták, hogy az ember szíve legmélyén dolgozó vágy által hajtva társult mással, élete párjával, hogy egymásért éljenek, egymásért dolgozzanak, egymásnak örüljenek és egymás kölcsönös bánatában osztozzanak?

Nem tudták a «lángeszű» apostolok, akik utóvégre maguk is emberek voltak, bármennyire is istenítették őket hiveik, hogy az embernek nemcsak karja és lába, hanem gondolkodó esze és érző lelke és szíve is van?

Lelke és szíve van, amelynek vágyai, reményei vannak? Vágyai és reményei, melyek, minél kisebb az ember, annál kisebb körben mozognak; de amely vágyak és remények kicsi és nagyállásu, lángeszű és egyszerű embernél mindig csak visszatérnek az emberbe magába. A saját életét, jövőjét akarja mindenki első sorban biztosítani. Hogy a szabad életfentartás, a szabad boldogulás vágya hatalmasabb minden emberi alkotásnál: törvénynél, rendeletnél, fegyveres erőnél?

Mindezekről az egyszerű igazságokról, úgy látszik, a szociálista urak nem tudtak, mert különben nem teheték volna azt, amit tettek. Különben számoltak volna az étellel, számoltak volna az embereknek soha ki nem irtható, örök tulajdonságaival: az önállóságra, a szabadságra való vágyódással.

*

A hegy legmagasabb csucsán a szél fuvalatára megindul egy hópehely és tovagördülésében egyre nagyobbodik, egyre nő. Már golyónagyságot, majd sziklanagyságot ér el, most már egész hegygyé nő és lezuhanásában elsodor, elsöpör, elpusztít mindent.

Ugy történt az új szociális világgal is. A mindenétől: földjétől, pénzétől, szabad életétől megfosztott emberiség előbb csak jajokat, panaszokat hallatott, majd zugolódni kezdett, végül kitört. Az elégedetlenek tömege egyre hatalmasodó görgeteggé nőtt és végre lezuhant teljes erejével azokra, akik felforgatták életét, boldogságát.

És csodák-csodája. Figyeljete csak, ti bölcs szociálista urak! Az emberi tömeget most senki sem bujtogatta fel, nem kellett azt lázítani. (Figyeljete, mondom. Ti csak lázítással és fegyveres erővel tudátok új világokat megteremteni és ideig-óráig fentartani.) Minden ember lelke mélyén szunnyadt az az erő, amely szabadulni vágy, amely ki akar törni: szabad levegőre, szabad életre. Ez az erő nagyobb, hatalmasabb a ti szervező, emberboldogító bölcsességeknél, az uralta és fogja is uralni mindenkor az egész világot.

*

Nem írjuk le részletesen, mint kelt fel egyszerre, mintha a magasból, égből leáradó parancsszót hallott volna serkentésül - az egész emberiség: kicsi és nagyobb ember, munkás és iparos, mind, mind egy hatalmas sereggé, olyan sereggé, amelynek erejével megküzdeni senki sem képes; mint tódult ki börtönéből mindenki, mint rázta le egy teljes, hosszú évig viselt nehéz láncait a munkástömeg.

Nem írjuk le, mert azt leírni nem lehet. A forradalomra forradalommal felelt. Vér is folyt, de hála Istennek, nem sokáig. Mert ilyen hatalommal szemben nem tarthat soká a harc és hiábavaló minden küzdés. Ha a nép szava Isten szava, akkor a nép haragja is Isten haragja. Aki ezt a haragot felidézi, az az Istent is maga ellen fordítja. Az Isten pedig nemcsak áld, hanem sújt is. Lesújt a bűnösökre.

Nézzétek, nézzétek most a mi kis falunkat, Várudvart!

Az utcán megint játszadoznak a kis gyerekek a porban, a fákon csicseregnek a madarak; visszatértek a kis szárnyasok a távolból, mert most már nem zavarja őket a trombita harssága, a fegyverek zörrenése, a felügyelő és a rendőrök parancsszava.

Bodroγκözy uram is visszatért családjával a külföldről. Sirt a szive, amikor viszontlátta otthonát. A kapu ledöntve, szétzúzva, a kert virágai letaposva, a szép zöld gyepegysárgult, a kastély megrongálva, összepiszkolva; butorai szétrongyolva, képei összeszaggatva. Pusztulás mindenütt. És az ősök terme...? Visszafordult, hogy ne lássa a sok gyalázatot, amit szentélyében elkövetett a durva erőszak.

De hát multak a hetek, multak a hónapok. Mindent szép rendbe hozott megint a földesur; igaz, tömérdék munkával, éjjeli-nappali fáradozással. De meglett. Megtalálta végre régi otthonát, régi, jó, kedves világát.

Nagy Mihály uram és Mária asszony is ott sűrög-forog megint a tanyán. A gazdának most már nem kell azzal gondolni, hogy a lerongált kerítést, a leszaggatott istálló és pinceajtókat megjavítsa, a ház fedelére friss nádat rakjon, ezzel már végzett. Most már Józsi fiának építi az új műhelyt ott a falu végében. Nagy uram ért ám mindenhez, a kőműves és ácsmesterséghez is. Nem hiába mondják a faluban ezermesternek. Azután meg Bodroγκözy urammal egyetemben arra is van gondja, hogy az Isten háza és a tisztelendő ur lakása is mielőbb rendbejőjön. Előbbrevaló az még az ember saját dolgánál is.

Mária asszony a kis Ilonkát bevezeti az istállóba és megmutatja kedves leányának, hogy kell a Riska tehenet megfejni, hogy jó tej legyen reggelire, meg pompás, fain vaj uzsonnára.

Milyen nagyot bámult a kis Ilonka! Bizony már alig is emlékezett rá, hogy valaha tehenet látott, hát még azt! hogy tudta volna, hogy honnan jön az a sok jó tej. Be furcsa! Mily szívesen nézte, hiszen olyan újnak, olyan érdekesnek tetszett neki minden. Milyen más is az ő kis tanyájuk, mint az a sötét nagy ház, ott benn a városban. Most künn van mindig a szabadban, játszhat kedvére, szedhet virágot, futkoshat lepke után. Itt nincs szigorú néni, aki folyton ide-oda taszigálja és megveri, hacsak egy hangosabb szót is ejt, vagy kedve van danolni.

Amott jó haza a munkából Józsi, a kisgazda. Rá sem ismerünk. Hová tűnt el homlokáról a mély, keserű barázda, amit a fővárosi munkásélet odahuzott a szemöldöke fölé? A szürke rabruhát is levetette. A régi mándli és bőráncu gatyá van rajta. Nini dalol is, szinte ugrándozva jár, mintha nem is dolgozott volna egész nap, mintha nem cipelte volna azokat a nehéz köveket és öles gerendákat új műhelyéhez. De jókedvű!

Persze, persze. Ihol ni, ott látja a kerítés mögött, a kis kertben gyomlálni a szép fekete kondorhaju Ágnes. Hát azért jókedvű. Átugrik a palánkon és a következő pillanatban már egymás karjaiban pihennek ketten: Józsi és Ágnes. Nem szólnak egy szót sem egymáshoz. Csak nézik, nézik egymást hosszan. Az Isten tudja, mi lelte őket? Talán sohasem is eresztik el egymást. Ugy összefonódnak, mint a repkény a fa tövé köré.

*

De most nézzünk körül még egy kicsit a faluban. A tanyán megtaláltuk már a régi, jó világot; a derült kedvet, régi boldogságot.

Jámbor Benő uram, a főtisztelendő ur, elfoglalta régi hivatalát. Most kétszerte szívesebben hallják igéjét hivei, hiszen oly soká nem volt részök benne, abban a pogány, szociális világban.

A régi birónak kiadták az útját, mert az egy követ fujt a felforgatókkal. Keresve sem találhattak volna a gazdák alkalmasabb embert e megtisztelő állásra Nagy Mihály uramnál. Az el is fogadta a birói tisztséget és becsülettel állja meg a helyét.

Böröcz Péter uram pedig, amint a börtönből kiszabadult, világgá bujdosott. Nem kellett már ő sem a falunak, sem a szociálistáknak többé. Hát azért - mint ő maga mondta - elcsapta magától a falut és az egész szociálista társaságot. Ő már úgy szokta. Nemes emberrel ne packázzon senki. Beállott ismét tengerésznek, elment világlátni, tapasztalni, hogy legyen mivel elmulattatni az embereket, ha majd deres fővel visszatér falujába, szép Magyarországba. Ha ugyan visszatér még valaha! Nem igen vágyik ő vissza. Hazátlan ember ő. Büszke, hajthatatlan nemzetközi szociálista. Mit neki a haza!

Régi jó világ a faluban.

Azt hiszem, sokan vannak köztünk, akik megérték azt a bánatot és fájdalmat, amely az ember szívébe nyílal, amikor a hirt hallja, hogy azt, ami legkedvesebb volt szívének, elveszítette. Az anya leányát, az apa fiát, a gyermek kedves szülőjét. De nemcsak ez okoz nekünk bánatot: verejtékkel szerzett jószágunk, házunk, földünk, elveszte is mélyen hasogatja lelkünket.

És vajon mit érzünk akkor, amikor utóbb meggyőződünk arról, hogy a hir nem volt igaz? Hogy szülönket nem vesztettük el, hogy földünket sem nyelte el az ár, hogy házunkat sem emésztette el a tűz.

Ugyebár, felsóhajtunk, lelkünk felvidul, szívünk különös melegséget érez, mázsányi sulytól szabadulunk meg. Boldogok, nagyon boldogok vagyunk azután.

Mit érez a jó asszony, akit hosszú időre elszakítanak urától, kedves kis lánykájától, fiától? A férj, aki nem láthatja kedveseit, akit elvisznek gazdaságától, kis földjétől, kertjétől, szerető gonddal nevelt jószágaitól? Az ifju, ki rabmunkára fogva idegen helyen synylődik messze mátkájától? A leány, akinek minden gondolata, szerelme, imádsága az ifjué?

És mit érez a rab, amikor megnyílik sötét börtönének ajtaja és felkiálthat: Hála Istennek! megint szabad vagyok, «szabad léget szivok s újra rám sütsz fényes napsugár?!»

Egész tengere az érzelmeknek hullámszik az ilyen emberek szívében. Hisz meglátták ismét mindazt, ami nekik drága és kedves volt; drágább és kedvesebb, mint életük.

Megtalálták régi otthonukat, a férj feleségét, az anya leányát, az ifju mátkáját. Megtalálták a régi jó világot, amelyhez oly epekedve vágytak vissza, mint a nagy uton levő vándor kedves szülőfalujába, kicsiny viskójába.

Oh, ne vegyétek el az embertől azt, ami az övé! Az ő egész világa; minden gondolatának, minden érzésének fakadó forrása, patakozó élete és életének végső célja is.

Aki ettől megfosztja a kisembert, az megfosztja őt élete gyökerétől. Gyökér nélkül pedig nincs élet, gyökér nélkül elpusztul a fa, nem hajt ágat, nem hajt levelet és virágot. De nem hoz gyümölcsöt sem.

*

Elmultak már a nehéz napok. A forradalom zaja elült, a szívek megnyugodtak, a romokat eltakarították. Ujra dolgozni kezdett a falu népe. Dolgozni a régi jó kedvvel, szorgalommal és kimondhatatlan boldogsággal.

Bodroghözy uramnak igaza volt, amikor azt mondta, hogy csak hagyjuk az új világ urait azt csinálni, amit ők jónak látnak. Teljesítsük parancsaikat. Minél jobban hallgatunk rájuk, minél hűségesebben alkalmazkodunk rendeleteikhez, annál biztosabban, annál hamarabban jön meg az ő bukásuk. Amit ők akarnak, az Isten és természet ellen való és minél világosabban látják azt a valóságban, amit papirosan terveztek, annál jobban meggyőződnek ők is arról, hogy nem az élet számára csinálták azt, amit csináltak; hogy angyaloknak, minden emberi gyöngeségtől és vágytól mentes teremtményeknek kellene lenniük, hogy azon a módon boldogulhassunk, mint ahogy a szociálista apostolok bennünket boldogítani akarnak.

A világrendet fölforgatni nem lehet. Új világot emberi erővel egycsapásra nem lehet teremteni, mert akkor előbb új emberek is kellenének. Ki képes pedig ilyeneket teremteni a hatalmas nagy Istenen kívül?

A szociáldemokraták azt gondolták, hogy ők is meg tudják csinálni. Isteneknek képzelték magukat és ime, gyöngébbeknek bizonyultak még, mint a leggyöngébb ember. Mert a leggyöngébb, a legegyszerűbb ember is tudja, hogy az embert csak emberi módon, azaz jóakarattal, szeretettel lehet csak boldogítani, nem pedig durva erőszakkal, vagyona elkobzásával, családja szétszórásával, Istenházaának megszenteltetésével, emberi méltóságának meggyalázásával.